

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران

شماره ۲۱ | دی ۱۳۹۹

تذکر

آمار و اطلاعات استفاده شده در این گزارش جدیدترین و به‌روزترین آمار و اطلاعاتی است که در زمان انتشار آن (۱۵ دی ۱۳۹۹) از منابع معتبری که در متن یا زیرنویس‌ها ذکر شده‌اند قابل دسترسی بوده است. آمار، اطلاعات و تحلیل‌های ارائه شده در این گزارش صرفاً جنبه اطلاع‌رسانی داشته و هیچ مسئولیت یا تعهدی را از سوی بانک خاورمیانه و یا سازمان‌ها و افراد وابسته به آن ایجاد نمی‌نماید.

فهرست مطالب

۲	اقتصاد ایران در یک نگاه
۱	بخش واقعی
۲	قیمت‌ها و تورم
۳	تراز پرداخت‌ها
۴	بازار ارز
۵	متغیرهای پولی و اعتباری
۶	وضعیت مالی دولت
۷	بازار سرمایه
۸	سایر تحولات

یادداشت: در این گزارش هر جا نرخ رشد متغیری ارائه شده، منظور درصد تغییر آن متغیر در دوره یا مقطع مورد بحث نسبت به دوره یا مقطع مشابه در سال قبل از آن است، مگر این که خلاف آن ذکر شده باشد. برای مثال، منظور از «رشد درآمدهای نفتی در بهار ۱۳۹۹»، درصد تغییر این درآمدها در بهار ۱۳۹۹ نسبت به بهار ۱۳۹۸ است.

نسخه الکترونیکی این گزارش و شماره‌های قبل از آن در آدرس زیر قابل دسترسی است:
<http://middleeastbank.ir/page/EconomicReports>

اقتصاد ایران در یک نگاه

شاخص	تابستان ۱۳۹۸	پاییز ۱۳۹۸	زمستان ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۸	بهار ۱۳۹۹	تابستان ۱۳۹۹	پاییز ۱۳۹۹
مشارکت و بیکاری (درصد)							
نرخ مشارکت جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۴۴/۹	۴۴/۳	۴۲/۴	۴۴/۱	۴۱/۰	۴۱/۸	-
نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۱۰/۵	۱۰/۶	۱۰/۶	۱۰/۷	۹/۸	۹/۵	-
نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله	۲۶/۱	۲۵/۸	۲۵/۷	۲۶/۰	۲۴/۵	۲۳/۱	-
نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیربخش‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)							
تولید ناخالص داخلی	-۹/۱	۱/۷	-۶/۴	-۶/۵	-۲/۹	۵/۱	-
صنایع و معادن	۰/۴	۷/۱	۲/۲	۲/۳	۲/۵	۷/۹	-
نفت	-۵۰/۴	-۱۰/۱	-۳۵/۶	-۳۸/۷	-۱۶/۸	۲۲/۲	-
کشاورزی	۹/۸	۷/۲	۷/۸	۸/۸	۴/۹	۴/۱	-
خدمات	-۱/۷	۲/۰	-۰/۵	-۰/۲	-۱/۸	۱/۴	-
تولید ناخالص داخلی بدون نفت	۰/۵	۳/۸	۰/۱	۱/۱	-۰/۶	۳/۲	-
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (به قیمت بازار)	-۰/۹	۲/۱	-۱۷/۵	-۵/۹	-۱/۳	-۰/۳	-
نفت (هزار بشکه در روز)							
متوسط تولید*	۲,۱۹۱	۲,۱۱۵	۲,۰۵۹	۲,۱۹۴	۱,۹۶۶	۱,۹۴۲	-
نرخ تورم نقطه به نقطه (درصد)							
رشد شاخص بهای مصرف‌کننده (۱۳۹۵=۱۰۰)	۴۱/۳	۲۷/۷	۲۴/۴	۳۴/۸	۲۱/۱	۳۰/۶	۴۴/۲
رشد شاخص بهای تولیدکننده (۱۳۹۵=۱۰۰)	۴۹/۴	۲۵/۶	۱۵/۰	۳۶/۷	۱۲/۰	۴۰/۷	-
تراز پرداخت‌ها (میلیون دلار)							
صادرات نفتی	۵,۷۲۳	۷,۳۲۶	۵,۵۲۶	۲۹,۰۱۶	۳,۸۶۵	-	-
صادرات غیرنفتی	۷,۵۳۷	۸,۲۶۷	۷,۱۷۸	۳۰,۳۷۵	۵,۰۷۳	-	-
واردات کالا	۱۳,۱۹۶	۱۲,۵۹۷	۱۴,۴۷۱	۵۲,۲۳۶	۹,۱۵۰	-	-
تراز حساب کالا	۶۴	۲,۹۹۵	-۱,۷۶۷	۷,۱۵۵	-۲۱۲	-	-
تراز بازرگانی غیرنفتی	-۵,۶۵۳	-۴,۳۳۰	-۷,۲۹۳	-۲۱,۸۵۵	-۴,۰۷۷	-	-
تراز حساب جاری	-۱,۰۲۲	۲,۰۳۵	-۲,۴۰۴	۳,۷۵۳	-۶۲۲	-	-
تراز حساب سرمایه	-۴,۳۸۷	-۴,۷۳۷	۶,۱۰۸	-۶,۶۶۹	-۲,۹۰۳	-	-
تغییر در ذخایر بین‌المللی	-۲,۵۷۵	۸۸	۵,۴۵۱	۱,۲۹۸	-۱,۰۰۶	-	-
نرخ برابری دلار آمریکا با ریال (متوسط طی دوره)							
بازار آزاد	۱۱۹,۳۹۵	۱۱۸,۱۷۵	۱۳۸,۷۸۲	۱۲۸,۲۷۸	۱۶۲,۳۷۶	۲۲۰,۸۶۱	۲۷۲,۹۵۰
رسمی	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰
سامانه نیما (حواله)	۱۱۳,۰۹۸	۱۰۸,۹۰۴	۱۲۵,۶۵۷	۱۱۱,۸۱۳	۱۴۴,۴۳۰	۱۸۷,۳۶۵	۲۵۱,۹۱۴
متغیرهای پولی و اعتباری (هزار میلیارد ریال - در انتهای دوره)							
پایه پولی	۲,۹۵۱/۲	۳,۱۴۲/۶	۳,۵۲۵/۲	۳,۵۲۵/۲	۳,۸۳۳/۵	۳,۷۲۰/۶	-
بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی	۱,۲۱۸/۸	۱,۱۱۳/۹	۱,۱۰۷/۵	۱,۱۰۷/۵	۱,۱۳۲/۹	۱,۲۹۱/۹	-
خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی	۳۳۶/۶	۲۴۶/۸	۱۵/۸	۱۵/۸	۳۹۴/۳	۱۷۲/۷	-
خالص دارایی‌های خارجی به بانک مرکزی	۲,۶۵۷/۷	۳,۰۷۲/۴	۳,۶۱۶/۵	۳,۶۱۶/۵	۳,۶۶۹/۱	۳,۶۳۱/۸	-
نقدینگی	۲۱,۲۶۴/۴	۲۲,۶۲۳/۱	۲۴,۷۲۱/۵	۲۴,۷۲۱/۵	۲۶,۵۷۱/۷	۲۸,۹۵۸/۹	-
حجم پول	۳,۳۳۳/۵	۳,۶۳۴/۸	۴,۲۷۳/۰	۴,۲۷۳/۰	۵,۰۵۰/۵	۶,۰۰۷/۰	-
سپرده‌های دیداری	۲,۸۳۴/۹	۳,۱۰۶/۸	۳,۶۶۱/۶	۳,۶۶۱/۶	۴,۴۴۲/۵	۵,۴۰۷/۴	-
شبه پول (سپرده‌های غیردیداری)	۱۷,۹۳۰/۹	۱۸,۹۸۸/۳	۲۰,۴۴۸/۳	۲۰,۴۴۸/۳	۲۱,۵۵۱/۲	۲۲,۹۵۱/۹	-
وضعیت مالی دولت (هزار میلیارد ریال)							
داده‌های این بخش در دسترس نیست.							
بورس اوراق بهادار تهران (در آخرین روز دوره)							
شاخص کل	۳۰۲,۱۰۴	۳۵۳,۹۹۷	۵۱۲,۹۰۰	۵۱۲,۹۰۰	۵۱۲,۹۰۰	۱,۵۹۵,۱۶۰	۱,۴۳۹,۱۲۴
شاخص مالی	۳۶۴,۵۷۹	۴۳۴,۷۶۷	۶۳۶,۷۰۰	۶۳۶,۷۰۰	۶۳۶,۷۰۰	۲,۰۸۷,۹۵۷	۲,۰۰۱,۹۳۹
شاخص صنعت	۲۷۰,۷۶۹	۳۱۶,۲۱۰	۴۵۸,۰۰۰	۴۵۸,۰۰۰	۴۵۸,۰۰۰	۱,۱۰۹,۵۳۲	۱,۲۶۴,۵۳۲
ارزش بازار (هزار میلیارد ریال)	۱۱,۰۴۵	۱۲,۹۱۶	۱۸,۷۳۲	۱۸,۷۳۲	۱۸,۷۳۲	۴۷,۵۹۷	۵۷,۰۵۹

مأخذ: گزارش‌های مختلف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و مرکز آمار ایران
* بر اساس گزارش‌های اوپک (منابع ثانویه)

۱. بخش واقعی

درصد) را به خود اختصاص داده است. زیربخش برق، گاز و آب نیز رشد ۴/۵ درصدی را ثبت کرده و زیربخش ساختمان با رشد ۴/۱ درصدی مواجه بوده است. در بخش ساختمان نرخ رشد ارزش افزوده ساختمان‌های خصوصی ۱۰/۱ درصد و بسیار بیشتر از ساختمان‌های دولتی بوده است.

گروه خدمات هر چند در تابستان رشد مثبت ۱/۴ درصدی را تجربه کرده، در مجموع شش ماهه ۰/۲ درصد منقبض شده است. در بین زیربخش‌های خدمات، خدمات مؤسسات پولی و مالی بیشترین اثر مثبت و خدمات عمومی بیشترین اثر منفی را بر نرخ رشد ارزش افزوده این گروه، هم در تابستان و هم در شش ماهه نخست داشته‌اند. خدمات مؤسسات پولی و مالی رشد مثبت ۱۲/۱ درصد در تابستان و مثبت ۱۱/۹ درصدی در شش ماهه نخست این سال داشته است. در مقابل خدمات عمومی به ترتیب ۶/۸ درصد و ۵/۲ درصد در تابستان و شش ماهه نخست منقبض شده است.

از سوی دیگر گروه کشاورزی نرخ رشد اقتصادی ۴/۱ درصدی را در تابستان و ۴/۴ درصدی را در شش ماهه نخست تجربه کرد. تحولات این گروه ارتباط چندانی با سایر بخش‌ها نداشته و تا حد زیادی به شرایط جوی مربوط می‌شود. در این گروه و در نیمه نخست سال جاری ارزش افزوده تولیدات زراعی به قیمت‌های ثابت ۱۰/۱ درصد و تولیدات باغی ۵/۸ درصد بیشتر از مدت مشابه سال قبل بوده، در حالی که ارزش افزوده تولید محصولات اصلی دامی به قیمت‌های ثابت تنها ۱/۸ درصد بیشتر شده است. جدول ۱ جزئیات نرخ رشد اقتصادی فصول مختلف سال ۱۳۹۸ و نیمه نخست سال ۱۳۹۹ را برای گروه‌های اصلی اقتصاد کشور نشان می‌دهد.

جدیدترین آمار منتشرشده حساب‌های ملی سال ۱۳۹۹ از سوی بانک مرکزی از رشد مثبت اقتصادی کشور در تابستان و شش ماهه نخست این سال حکایت دارد. در فصل دوم سال جاری رشد تمامی گروه‌های اصلی فعالیت‌های اقتصادی، حتی رشد بخش نفت، مثبت بوده است. این در حالی است که در این فصل سایه محدودیت‌های ناشی از گسترش ویروس کرونا بر اقتصاد کشور سنگینی می‌کرده است. در واقع علیرغم تعطیلی برخی کسب‌وکارها و کاهش تقاضا برای برخی از کالاها و خدمات، رشد در سایر بخش‌ها به اندازه‌ای زیاد بوده که کاهش تولید ناشی از شیوع ویروس کرونا را جبران کرده است.

بر اساس گزارش بانک مرکزی، کل ارزش افزوده ایجادشده در اقتصاد کشور در تابستان و شش ماهه نخست سال جاری به ترتیب بالغ بر ۹,۲۲۰ هزار میلیارد ریال و ۱۵,۴۴۵ هزار میلیارد ریال بوده که به قیمت‌های ثابت از رشد اقتصادی به ترتیب ۵/۱ درصدی و ۱/۳ درصدی حکایت دارد. بخش عمده این رشد در تابستان مربوط به بخش نفت و در شش ماهه نخست این سال مربوط به گروه صنایع و معادن بوده است. رشد اقتصادی بدون نفت نیز در تابستان معادل ۳/۲ درصد و در شش ماهه نخست سال جاری معادل ۱/۴ درصد بوده است.

گروه نفت در تابستان امسال ۲۲/۲ درصد به قیمت‌های ثابت نسبت به تابستان سال گذشته رشد نشان می‌دهد، در حالی که رشد این بخش در مجموع شش ماهه امسال تنها ۰/۸ درصد بوده است. عمده رشد بخش نفت به افزایش تولید گاز طبیعی و میعانات گازی و همچنین افزایش صادرات نفت خام مربوط می‌شود. گروه صنایع و معادن نیز در تابستان ۷/۹ درصد و در مجموع شش ماهه نخست ۵/۴ درصد رشد داشته است. در این گروه زیربخش صنعت بیشترین رشد (۶/۷)

جدول ۱- نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیرمجموعه‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)

سهم از رشد در شش ماهه نخست ۱۳۹۹	۱۳۹۹			۱۳۹۸			شش ماهه نخست	تابستان	بهار	تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (بدون نفت)	تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه
	تابستان	بهار	سال	زمستان	پاییز	تابستان					
۰/۵	۴/۴	۴/۱	۴/۹	۸/۸	۷/۸	۷/۲	۹/۴	۹/۸	۸/۵	گروه کشاورزی	
۰/۱	۰/۸	۲۲/۲	-۱۶/۸	-۳۸/۷	-۳۵/۶	-۱۰/۱	-۴۸/۸	-۵۰/۴	-۴۷/۴	گروه نفت	
۱/۴	۵/۴	۷/۹	۲/۵	۲/۳	۲/۲	۷/۱	۰/۱	۰/۴	-۰/۱	گروه صنایع و معادن	
-۰/۱	-۰/۲	۱/۴	-۱/۸	-۰/۲	-۰/۵	۲/۰	-۱/۰	-۱/۷	-۰/۳	گروه خدمات	
-	۱/۴	۳/۲	-۰/۶	۱/۱	۰/۱	۳/۸	۰/۴	۰/۵	۰/۴		
۱/۳	۱/۳	۵/۱	-۲/۹	-۶/۵	-۶/۴	۱/۷	-۱۰/۰	-۹/۱	-۱۱/۰		

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش تحولات اقتصادی ایران در بخش واقعی نیمه نخست سال ۱۳۹۹ (به قیمت‌های ثابت ۱۳۹۰)

که به صورت مستمر در چند سال اخیر ادامه داشته موجب می‌شود پایه‌های رشد اقتصادی در سال‌های آینده نیز متزلزل شود. این متغیر در نیمه نخست سال جاری به قیمت‌های ثابت ۰/۶ درصد به نسبت نیمه ابتدایی سال ۱۳۹۸ منقبض شده که از افت ۳/۳ درصدی تشکیل سرمایه در ماشین‌آلات و افزایش ۰/۳ درصدی آن در ساختمان نشأت می‌گیرد. عملکرد تجارت خارجی کشور نیز از افت صادرات و واردات در نیمه نخست سال ۱۳۹۹ حکایت دارد که مقدار آن‌ها به قیمت‌های ثابت به ترتیب ۲۰/۶ درصد و ۳۷/۷ درصد کمتر از مدت مشابه سال گذشته بوده است. در نتیجه، خالص صادرات در نیمه نخست ۱۳۹۹ معادل ۱۵/۶ درصد افت را به ثبت رسانده است. جدول ۲ نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی را به تفکیک اجزای آن نشان می‌دهد.

در فصل دوم سال جاری مشابه روند دو سال گذشته، مصرف بخش خصوصی با کاهش مواجه شده که افت مستمر رفاه خانوار را نشان می‌دهد. این متغیر در حالی در تابستان امسال ۰/۵ درصد افت را تجربه کرده که در بهار امسال ۴/۵ درصد و در مجموع شش ماهه نخست ۲/۶ درصد افت داشته است. اگرچه نرخ رشد ارزش افزوده خدمات عمومی در طرف عرضه اقتصاد منفی بوده، اما در طرف تقاضای اقتصاد این رشد مثبت ۶/۵ درصدی مصرف دولتی در فصل تابستان (رشد مثبت ۴/۱ درصدی در نیمه نخست سال) بوده که علیرغم شرایط ناشی از گسترش ویروس کرونا، منجر به تحریک تقاضای کل شده است. با این وجود روند نزولی مستمر و نگران‌کننده تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در نیمه نخست سال ۱۳۹۹ نیز همچنان ادامه یافته است. کاهش سرمایه‌گذاری

جدول ۲- نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی و اجزای آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)

شش ماهه نخست	۱۳۹۸					۱۳۹۹		
	بهار	تابستان	شش ماهه نخست	پاییز	زمستان	سال	بهار	تابستان
مصرف خصوصی	-۸/۰	-۹/۵	-۸/۸	-۱/۸	-۱۱/۳	-۷/۷	-۴/۵	-۰/۵
مصرف دولت	-۹/۰	-۶/۸	-۷/۸	-۳/۳	-۴/۹	-۶/۰	۱/۲	۶/۵
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	-۴/۹	-۰/۹	-۲/۵	۲/۱	-۱۷/۵	-۵/۹	-۱/۳	-۰/۲
ماشین آلات	-۱۸/۹	-۹/۷	-۱۴/۲	-۱۵/۱	۱/۷	-۱۰/۰	-۱۲/۰	۴/۴
ساختمان	۳/۳	۱/۷	۲/۲	۱۰/۶	-۲۴/۷	-۴/۳	۳/۶	-۱/۴
خالص صادرات کالاها و خدمات	-۳۸/۶	-۳۹/۷	-۳۹/۱	-۴/۹	-۲۶/۲	-۲۹/۹	-۳۰/۸	-۹/۳
صادرات کالاها و خدمات	-۵۰/۵	-۴۸/۰	-۴۹/۳	-۲۸/۶	-۱۱/۴	-۳۸/۱	-۴۴/۳	-۳۱/۳
واردات کالاها و خدمات	-۱۱/۷	-۹/۱	-۱۰/۴	۱/۸	-۶/۸	-۶/۸	-۲/۹	۴/۸
تولید ناخالص داخلی (به قیمت بازار)								

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش تحولات اقتصادی ایران در بخش واقعی نیمه نخست سال ۱۳۹۹ (به قیمت‌های ثابت ۱۳۹۰)

سرمایه‌گذاری

بهره‌برداری ایجاد و توسعه‌ای، از ابتدای سال تا انتهای آبان امسال به ۴ هزار و ۵۶۵ واحد رسیده که ۱۱/۶ درصد کمتر از مدت مشابه سال گذشته است. اما برخلاف جوازهای تأسیس، سرمایه مربوط به پروانه‌های بهره‌برداری علیرغم کاهش تعدادی، رشد اسمی قابل توجه ۳۸۹/۷ درصدی را تجربه کرده است. عمده این رشد به ترتیب به صدور پروانه بهره‌برداری یک شرکت پالایش گاز و پس از آن یک شرکت کود شیمیایی و یک مجتمع صنایع آلومینیوم مربوط بوده است. جدول ۳ سرمایه پیش‌بینی‌شده برای جوازهای تأسیس صادره و همچنین سرمایه محقق‌شده در پروانه‌های بهره‌برداری مجوز داده‌شده را نشان می‌دهد.

جدول ۳- سرمایه مجوزهای صادره (هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر	هشت ماهه نخست ۱۳۹۹	هشت ماهه نخست ۱۳۹۸
پیش‌بینی برای جوازهای تأسیس	۳,۱۲۹/۳	۲,۱۰۶/۳
پروانه بهره‌برداری	۱,۳۶۵/۳	۲۷۸/۸

مأخذ: گزارش وضعیت شاخص‌های صنعت، معدن و تجارت در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۹، وزارت صنعت، معدن و تجارت

در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ کمتر است. آمار صادرات نفتی در یکی دو سال اخیر از آمار تولید محرمانه‌تر تلقی شده و تقریباً هیچ آمار رسمی داخلی یا خارجی از آن منتشر نمی‌شود. با این حال خبرگزاری رویترز با استفاده از منابع غیررسمی مانند داده‌های شرکت اطلاعات انرژی و ردیابی کپلر (Kpler) معمولاً تخمینی از این مقدار محاسبه و اعلام می‌کند که بر این اساس، متوسط صادرات نفت ایران در نیمه دوم سال ۱۳۹۸ به حدود ۲۰۰ هزار بشکه در روز و با شیوع ویروس کرونا و کاهش تقاضای جهانی در اوایل سال ۱۳۹۹ به زیر ۱۰۰ هزار بشکه در روز نیز رسیده بود. با کاهش نسبی محدودیت‌های ناشی از همه‌گیری کرونا، تقاضای جهانی و تا حدی صادرات ایران در تابستان امسال افزایش داشت تا به سطح حدودی ۷۰۰ هزار بشکه در روز برسد. منابع غیررسمی داخلی نیز از صادرات روزانه حدود ۷۰۰ هزار بشکه‌ای نفتی از ابتدای سال ۱۳۹۹ تا پاییز ۱۳۹۹ خبر داده‌اند.

قیمت نفت خام سنگین ایران که در فروردین ۱۳۹۸ به ۶۸/۵ دلار به ازای هر بشکه رسیده بود و از خرداد تا دی این سال در محدوده ۶۱ تا ۶۴ دلار در نوسان بود، از بهمن‌ماه این سال کاهش شدیدی را تجربه کرد و در آخرین ماه سال گذشته به حدود ۲۹ دلار رسید که

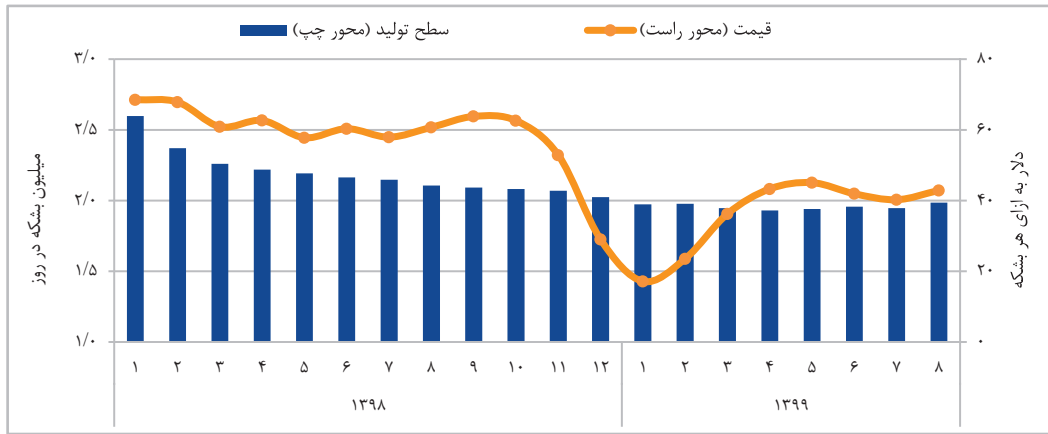
نفت

بخش نفت که در سال‌های گذشته یکی از ارکان اصلی اقتصاد کشور بود و بخش عمده درآمد‌های دولت را تشکیل می‌داد، در پی شرایط خاص تحریمی کشور تقریباً از اوایل سال ۱۳۹۸ نقش کم‌رنگی در اقتصاد ایران داشته است. بر اساس گزارش‌های بانک مرکزی، سهم گروه نفت از کل ارزش افزوده ایجادشده در کشور به قیمت‌های جاری در نیمه نخست سال ۱۳۹۹ تا رقم بی‌سابقه ۵/۲ درصد تنزل یافته است، در حالی که این رقم در سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ به ترتیب معادل ۱۳/۵ درصد، ۱۳/۰ درصد و ۷/۴ درصد بود. انتشار رسمی آمار تولید نفت کشور تقریباً از همان اوایل دور جدید تحریم‌ها در سال ۱۳۹۷ مختل شد و بهترین آمار در دسترس آن مربوط به گزارش‌های اوپک است که از منابع ثانویه دریافت می‌شود. بر اساس این گزارش‌ها، کل تولید نفت خام کشور در ماه نوامبر ۲۰۲۰ (تقریباً مطابق با آبان ۱۳۹۹)، به ۲/۰ میلیون بشکه در روز رسیده که نسبت به ماه مشابه سال قبل ۵/۷ درصد و نسبت به ماه مشابه دو سال قبل ۳۲/۰ درصد افت نشان می‌دهد. این مقدار تولید حتی از متوسط صادرات

داشت. در نتیجه، متوسط قیمت نفت سنگین ایران در فروردین ۱۳۹۹ به حدود بشکه‌ای ۱۷ دلار هم رسید. با این حال در ماه‌های بعدی قیمت نفت به تدریج رو به افزایش گذاشت و در آبان‌ماه متوسط ۴۲/۹ دلار به ازای هر بشکه را تجربه کرد. نمودار ۱ قیمت و تولید نفت خام ایران را از ابتدای سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد.

تشدیدکننده افت درآمدهای نفتی کشور بود. در واقع در هفته دوم ماه مارس (مطابق با نیمه دوم اسفندماه ۱۳۹۸) و در پی شیوع گسترده ویروس کرونا در سطح جهان، تقاضای جهانی نفت به شدت کاهش یافت و تصمیم اوپک‌پلاس مبنی بر عدم کاهش عرضه، افت شدید قیمت را حتی تا سطوح نزدیک به ۱۰ دلار در هر بشکه به دنبال

نمودار ۱- متوسط تولید روزانه نفت خام و متوسط قیمت نفت سنگین ایران

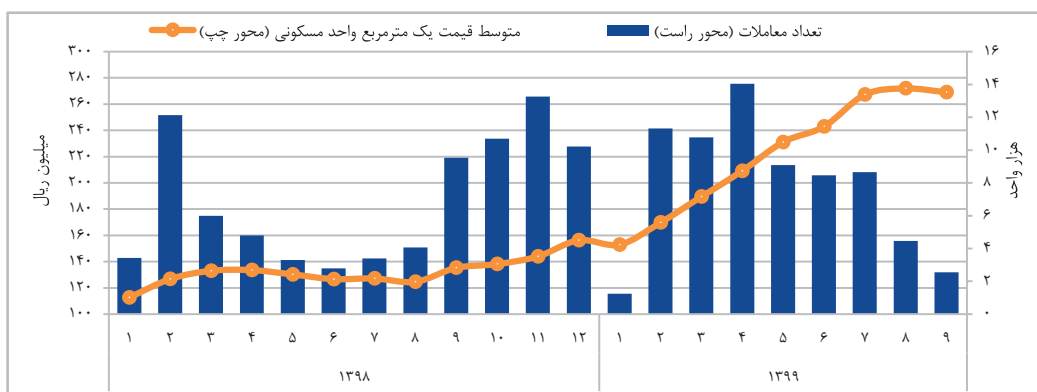
مأخذ: گزارش‌های ماهانه اوپک از بازار نفت، آمار تولید بر اساس منابع ثانویه
نکته: داده‌های موجود در گزارش اوپک بر اساس ماه‌های میلادی بوده که در اینجا به طور تقریبی با ماه‌های شمسی جایگزین شده است.

۸۰ مترمربع به ثبت رسیده که با افزایش بیشتر متوسط قیمت‌ها انتظار می‌رود این سهم به مرور حتی بیشتر شود. تعداد معاملات در آذرماه ۱۳۹۹ نسبت به ماه مشابه سال قبل از کاهش قابل توجه ۷۳/۲ درصدی حکایت دارد که وقوع رکود در این بازار را نشان می‌دهد. به نظر می‌رسد که دوره رکودی فعلی بازار مسکن از دوره رکودی قبلی (چهار ماه مرداد تا آبان ۱۳۹۸) عمیق‌تر و طولانی‌تر باشد. با این حال باید در نظر داشت که محدودیت‌های جدید ناشی از تشدید شیوع ویروس کرونا نیز در کاهش تعداد معاملات اثر معناداری داشته است. در فروردین سال جاری نیز تعطیلات سال جدید با فراگیری ویروس کرونا و محدودیت‌های مربوطه همراه شد و تعداد معاملات در تهران را به کف ۱,۲۰۰ واحد رساند. با این حال با کاهش اجرا و اعمال محدودیت‌های کمتر در دو ماه بعدی، رونق به معاملات مسکن برگشت و در هر کدام از ماه‌های اردیبهشت و خرداد حدود ۱۱ هزار معامله به ثبت رسید. اوج تعداد معاملات طی دو سال اخیر در تیرماه امسال با ثبت بیش از ۱۴ هزار معامله تجربه شد. نمودار ۲ روند تغییرات قیمت و تعداد معاملات را از ابتدای سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد.

مسکن

رشد قیمت‌ها در بازار مسکن که مانند سایر بازارهای دارایی در سال ۱۳۹۹ به طور بی وقفه تا آبان‌ماه ادامه داشت، سرانجام در آذرماه متوقف شد. در آخرین ماه پاییز امسال متوسط قیمت یک مترمربع از واحدهای معامله‌شده در شهر تهران حدود ۲۶۹ میلیون ریال بود که اگرچه رشد خیره‌کننده ۹۸/۹ درصدی را در طول یک سال به ثبت رسانده، در مقایسه با آبان‌ماه امسال از کاهش ۱/۱ درصدی حکایت دارد. به این ترتیب حدوداً دو برابر شدن قیمت مسکن در طول یک سال مورد بررسی از رشد سطح عمومی قیمت‌ها (نرخ تورم) در این مدت بیشتر بوده و رشد واقعی قیمت‌های مسکن و کاهش قدرت خرید متقاضیان مصرفی این کالای بادوام را نشان می‌دهد. در آذر امسال ۲,۵۵۵ معامله در بازار مسکن تهران به ثبت رسید که بدون در نظر گرفتن فروردین به دلیل شرایط خاص این ماه، حداقل در هشت سال اخیر کمترین مقدار معاملات ماهانه محسوب می‌شود. نزدیک به ۵۵ درصد از این معاملات برای واحدهای کوچک‌تراز کمتر از

نمودار ۲- تعداد معاملات واحدهای مسکونی و متوسط ماهانه قیمت یک متر مربع از این واحدها در شهر تهران

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش بازار مسکن شهر تهران، شماره‌های مختلف

نیروی کار

تحصیل کرده به ۲۳/۹ درصد می‌رسد. در مقابل، در تابستان امسال ۱۰/۱ درصد از مردان شاغل دارای اشتغال ناقص بوده‌اند - به این معنی که با وجود تمایل و توان کار بیشتر، کمتر از ۴۴ ساعت در هفته مشغول به کار شده‌اند - در حالی که این رقم برای زنان شاغل ۴/۸ درصد بوده است. به این ترتیب با وجود نرخ بیکاری بالاتر در میان زنان، آنها کمتر از مردان به کارهای نیمه وقت مشغول شده‌اند.

از طرف دیگر، در تابستان امسال تنها ۴۱/۸ درصد از جمعیت در سن کار کشور فعال بوده‌اند که این مهم منجر به کاهش ۳/۱ واحد درصدی نرخ مشارکت در مقایسه با فصل مشابه سال گذشته شده است. این نرخ برای زنان تنها ۱۴/۱ درصد بوده و از همین جمعیت اندک ۴/۴ میلیون نفری زنان مایل به کار نیز تنها ۳/۷ میلیون نفر موفق به پیدا کردن شغل مناسب خود شده‌اند. در مجموع نسبت اشتغال با کاهش ۲/۴ واحد درصدی نسبت به تابستان ۱۳۹۸ به ۳۷/۸ درصد رسیده است. از حدود ۲۳/۵ میلیون نفر شاغل در این فصل، ۴۸/۱ درصد از آنها در بخش خدمات، ۳۳/۴ درصد در بخش صنعت و مابقی در بخش کشاورزی مشغول بوده‌اند. جدول ۴ برخی شاخص‌های مهم بازار کار کشور را در تابستان ۱۳۹۹ با فصل مشابه سال گذشته مقایسه می‌کند.

بر اساس جدیدترین گزارش مرکز آمار از بازار نیروی کار کشور در تابستان ۱۳۹۹ که بر مبنای جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر گزارش شده است، نرخ بیکاری اگرچه با کاهش یک واحد درصدی به زیر ۱۰ درصد (۹/۵ درصد) رسیده، اما سهم اشتغال ناقص با افزایش نیم واحد درصدی رقم ۹/۳ درصد را ثبت کرده است. به این ترتیب بخشی از کاهش نرخ بیکاری در کشور نه از طریق اشتغال تمام وقت، بلکه از طریق اشتغال ناقص (کمتر از ۴۴ ساعت در هفته) بوده است. همچنین سایر شاخص‌های بازار کار مثل نرخ مشارکت و نسبت اشتغال در وضعیت مطلوبی نبوده و اتفاقاً نسبت به فصل مشابه سال قبل بدتر شده‌اند.

در تابستان امسال نرخ بیکاری برای مردان ۸/۱ درصد و برای زنان ۱۶/۵ درصد بوده است. از جمعیت ۲/۵ میلیون نفری بیکاران کشور در تابستان امسال، ۱/۸ میلیون نفر جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله بوده‌اند و نرخ بیکاری برای این بازه سنی ۱۶/۹ درصد محاسبه شده است. همچنین حدود یک میلیون نفر دارای تحصیلات عالی در این فصل بیکار بوده‌اند که حاکی از نرخ بیکاری ۱۴/۹ درصدی برای این گروه است. این رقم برای زنان

جدول ۴- شاخص‌های اصلی بازار کار ایران به تفکیک جنسیت برای جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر

تابستان ۱۳۹۹			تابستان ۱۳۹۸				
زن	مرد	کل	زن	مرد	کل		
۱۴/۱	۶۹/۵	۴۱/۸	۱۷/۶	۷۲/۲	۴۴/۹	نرخ (درصد)	مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر
۴/۴	۲۱/۶	۲۶/۰	۵/۴	۲۲/۲	۲۷/۶	تعداد (میلیون نفر)	
۱۱/۸	۶۳/۸	۳۷/۸	۱۴/۴	۶۶/۰	۴۰/۲	نسبت (درصد)	اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر
۳/۷	۱۹/۹	۲۳/۵	۴/۴	۲۰/۳	۲۴/۸	تعداد (میلیون نفر)	
۱۶/۵	۸/۱	۹/۵	۱۸/۲	۸/۶	۱۰/۵	نرخ (درصد)	بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر
۰/۷	۱/۸	۲/۵	۱/۰	۱/۹	۲/۹	تعداد (میلیون نفر)	
۲۹/۴	۱۴/۰	۱۶/۹	۳۱/۶	۱۴/۱	۱۷/۹	نرخ (درصد)	بیکاری جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله
۰/۶	۱/۲	۱/۸	۰/۸	۱/۴	۲/۲	تعداد (میلیون نفر)	
۲۳/۹	۱۰/۹	۱۴/۹	۲۷/۱	۱۲/۲	۱۷/۲	نرخ (درصد)	بیکاری فارغ‌التحصیلان آموزش عالی
۰/۵	۰/۵	۱/۰	۰/۷	۰/۶	۱/۳	تعداد (میلیون نفر)	
۴/۸	۱۰/۱	۹/۳	۴/۸	۹/۶	۸/۸	سهم جمعیت دارای اشتغال ناقص زمانی (درصد)	

مآخذ: مرکز آمار ایران، چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار در تابستان ۱۳۹۹

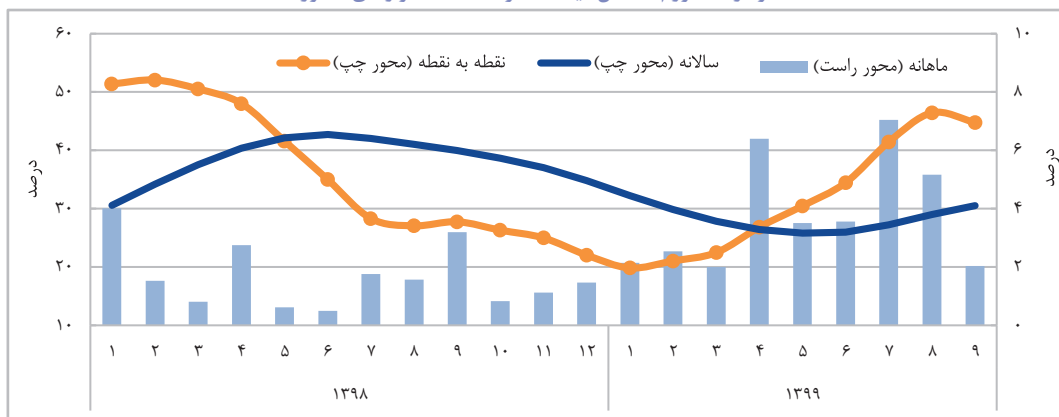
۲. قیمت‌ها و تورم

نرخ تورم سالانه ۳۰/۵ درصدی و نرخ تورم ماهانه ۲/۰ درصدی است. تورم نقطه‌به نقطه که در فروردین امسال به ۱۹/۸ درصد رسیده بود، از آن پس با روندی تقریباً خطی و با شیبی تند شروع به افزایش کرد و از تیرماه مجدداً از تورم سالانه سبقت گرفت. این موضوع باعث شد که نرخ تورم سالانه نیز پس از ۱۲ ماه روند نزولی، چنان که انتظار می‌رفت از شهریور تغییر جهت دهد و صعودی شود، اگرچه هنوز به اوج ۴۲/۷ درصد در شهریور ۱۳۹۸ نرسیده است. نرخ تورم ماهانه نیز که از دی‌ماه پارسال در حال افزایش بود و از ۰/۸ درصد در این ماه به بیش از ۲ درصد در ماه‌های بهار امسال رسید، در مهرماه رقم قابل توجه ۷/۰ درصد را به ثبت رساند، اگرچه پس از آن روندی کاهشی را در پیش گرفت. نمودار ۳ انواع نرخ تورم شاخص قیمت مصرف‌کننده را برای خانوارهای کل کشور نشان می‌دهد.

در شرایطی که کنترل تورم در اکثریت قریب به اتفاق کشورهای دنیا به مسأله‌ای قابل حل تبدیل شده و سال‌ها است که تورم‌های زیر پنج درصد در بسیاری از کشورها تجربه می‌شود، این مهم در ایران به معضلی مزمن تبدیل شده که تمامی جنبه‌های اقتصاد کشور را تحت شعاع قرار داده است، به خصوص در یکی دو سال اخیر که روند فزاینده قیمت‌ها در بازارهای مختلف به یکی از اصلی‌ترین دغدغه‌های همه اقشار کشور تبدیل شده و نه تنها رفاه مردم بلکه آرامش فکری و ذهنی آنها را به شدت خدشه‌دار کرده است.

بر اساس آخرین گزارش مرکز آمار، شاخص قیمت مصرف‌کننده برای کل خانوارهای کشور (اعم از شهری و روستایی) بر مبنای سال پایه ۱۳۹۵ در آذر ۱۳۹۹ به ۲۸/۰۶ واحد رسیده که بیانگر نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه ۴۴/۸ درصدی،

نمودار ۳- تورم شاخص قیمت مصرف‌کننده خانوارهای کشور

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش شاخص بهای مصرف‌کننده، آذر ۱۳۹۹

توجه ۵۸/۰ درصدی تجربه شده است. در این گروه زیرمجموعه‌های «میوه و خشکبار» و «روغن‌ها و چربی‌ها» هر کدام بیش از ۷۵ درصد افزایش قیمت نقطه به نقطه را تجربه کرده‌اند. افزایش قیمت نقطه به نقطه زیرمجموعه «شیر، پنیر و تخم مرغ» نیز ۶۰/۸ درصد بوده است. در تفکیک کالاها و خدمات، در آذرماه نرخ تورم سالانه برای کالاها ۳۴/۷ درصد و برای خدمات ۲۴/۶ درصد بوده است. این دو نرخ تقریباً از اواسط سال ۱۳۹۷ از هم فاصله گرفتند و رشد قیمت کالاها به خصوص کالاهای قابل مبادله (تحت تأثیر رشد نرخ ارز و تبعات شیوع کرونا) سرعت بیشتری نسبت به خدمات گرفت. اوج این اختلاف در شهریور سال گذشته بود که نرخ تورم به ترتیب ۶۰ درصدی و ۲۵ درصدی برای آنها به ثبت رسید. جدول ۵ تغییرات شاخص قیمت مصرف‌کننده را برای گروه‌های اصلی سبد خانوار در آذرماه امسال نشان می‌دهد که بر اساس ضریب اهمیت مرتب شده است.

در میان ۱۲ بخش اصلی سبد مصرفی خانوار نمونه کشور در محاسبات مرکز آمار برای آذر امسال، بیشترین نرخ تورم سالانه با ۶۴/۸ درصد مربوط به گروه حمل و نقل و کمترین آن با ۱/۸ درصد متعلق به گروه ارتباطات است. رشد قیمت‌ها در بخش حمل و نقل در نرخ نقطه‌به‌نقطه هم رکورد زده و ۶۵/۲ درصد نسبت به ماه مشابه سال قبل افزایش نشان می‌دهد. این در حالی است که در آذرماه سال ۱۳۹۸ حدود یک ماه از افزایش قیمت بنزین گذشته بود. با این حال نرخ تورم ماهانه در گروه حمل و نقل در آذرماه منفی بوده و می‌توان انتظار داشت به مرور نرخ تورم سالانه و نقطه به نقطه این گروه در مقایسه با سایر گروه‌ها کاهش یابد. از سوی دیگر، کمترین نرخ رشد نقطه به نقطه قیمت‌ها در آذرماه امسال در گروه آموزش با ۲۱/۳ درصد به ثبت رسیده است. در گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها نیز در آذرماه تورم سالانه ۲۷/۸ درصدی و تورم نقطه‌به‌نقطه قابل

جدول ۵- تورم شاخص قیمت کالا و خدمات مصرفی خانوارهای کشور بر حسب بخش‌های اصلی در آذر ۱۳۹۹

درصد تغییرات شاخص نسبت به			ضریب اهمیت	
دوازده ماهه	ماه مشابه سال قبل	ماه قبل		
۲۳/۹	۲۶/۱	۰/۵	۳۵/۵	مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها
۲۷/۸	۵۸/۰	۵/۰	۲۶/۶	خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها
۶۴/۸	۶۵/۲	-۳/۶	۹/۴	حمل و نقل
۲۵/۹	۳۴/۵	۱/۸	۷/۱	بهداشت و درمان
۳۴/۰	۴۴/۴	۳/۰	۴/۸	پوشاک و کفش
۳۱/۷	۴۵/۲	۲/۲	۴/۲	کالاها و خدمات متفرقه
۳۶/۶	۵۹/۶	۴/۴	۳/۹	مبلمان و لوازم خانگی
۱۱/۸	۲۴/۵	۰/۰	۲/۹	ارتباطات
۲۱/۲	۲۱/۳	۰/۵	۱/۹	آموزش
۳۴/۹	۵۲/۵	۲/۷	۱/۷	تفریح و فرهنگ
۲۵/۷	۳۶/۶	۳/۵	۱/۴	هتل و رستوران
۲۵/۷	۵۳/۲	۲/۶	۰/۶	دخانیات
۳۰/۵	۴۴/۸	۲/۰	۱۰۰/۰	شاخص کل

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش شاخص بهای مصرف‌کننده، آذر ۱۳۹۹

شود تا واقعیت‌ها را بهتر نمایان کند. طبیعتاً شرایط اقتصادی ایران با روند نسبتاً ثابت اقتصاد عمده کشورها تفاوت دارد و همین امر لزوم بازبینی زودهنگام‌تر ضرایب اهمیت را در محاسبه تورم نشان می‌دهد.

باید توجه داشت که به دلیل تغییرات اساسی سطح رفاه و سبد مصرفی خانوارهای کشور از سال ۱۳۹۵ تاکنون، ضرایب اهمیت و تورم محاسبه‌شده بر مبنای سال پایه سال ۱۳۹۵ نمی‌تواند چندان منعکس‌کننده فشار تورمی تحمیل‌شده بر خانوارهای ایرانی باشد. به همین دلیل بهتر است سال پایه محاسبه تورم به‌روز

۳. تراز پرداخت‌ها

کاهش واردات بوده است و همین امر منجر به افت قابل توجه حساب کالا شده است. علاوه بر مسایل مربوط به تحریم‌های آمریکا، شیوع و همه‌گیری بیماری کرونا نیز بر کاهش تجارت کالایی کشور بی‌تأثیر نبوده است. ارزش واردات کالا در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۹ معادل ۹/۲ میلیارد دلار و ۲۳/۶ درصد کمتر از مدت مشابه سال ۱۳۹۸ بوده، در حالی که ارزش صادرات کالا در همین مدت با افت ۴۹/۹ درصدی به ۸/۹ میلیارد دلار بالغ شده است. در این مدت ارزش صادرات نفتی ۶۳/۰ درصد و ارزش صادرات غیرنفتی ۳۱/۴ درصد کاهش یافته است. به این ترتیب صادرات غیرنفتی در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۹ معادل ۵/۱ میلیارد دلار بوده که بیشتر از صادرات نفتی ۳/۹ میلیارد دلار است.

از سوی دیگر، واردات نفتی و گازی کشور در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۹ همچون مدت مشابه سال قبل از آن نزدیک به صفر بوده است. واردات غیرنفتی اما با کاهشی ۲۳/۶ درصدی مواجه شده و از ۹/۲ میلیارد دلار فراتر نرفته است. در نتیجه این تحولات، مازاد تراز بازرگانی نفتی با کاهش چشمگیر ۶۳/۰ درصدی به رقم ۳/۹ میلیارد دلار و کسری تراز بازرگانی غیرنفتی با کاهش ۱۱/۰ درصدی به ۴/۱ میلیارد دلار بالغ شده است. کسری حساب خدمات نیز در این مدت با کاهشی ۵۰/۰ درصدی به حدود ۰/۵ میلیارد دلار رسیده است. مازاد حساب درآمد در این مدت به کسری تبدیل شده و مازاد حساب انتقالات جاری نیز در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۹ با کاهش ۴/۰ درصدی مواجه شده است. جدول ۶ جزئیات موازنه پرداخت‌ها را نشان می‌دهد. برآورد می‌شود با توجه به تغییر ذخایر خارجی در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۹، مانده ذخایر خارجی کشور به حدود ۱۲۲/۸ میلیارد دلار بالغ شده باشد.

آخرین آمار مربوط به موازنه پرداخت‌های خارجی کشور که در زمان تهیه این گزارش از سوی بانک مرکزی منتشر شده، مربوط به سه ماهه نخست سال ۱۳۹۹ است. بر اساس این گزارش، موازنه پرداخت‌ها که از حاصل جمع سه جزء حساب جاری، خالص حساب سرمایه و اشتباهات و از قلم افتادگی‌های محاسباتی به دست می‌آید، در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۹ معادل منفی ۱/۰ میلیارد دلار بوده است. این در حالی است که در مدت مشابه سال قبل این رقم معادل منفی ۱/۷ میلیارد دلار گزارش شده بود. بررسی اجزای مربوطه نشان می‌دهد که از یک سو مازاد ۵/۱ میلیارد دلاری حساب جاری در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۸ به کسری ۰/۶ میلیارد دلاری در سه ماهه نخست سال جاری تبدیل شده و از سوی دیگر کسری خالص حساب سرمایه با کاهش ۲۰/۵ درصدی به ۲/۹ میلیارد دلار بالغ شده است. رقم مربوط به اشتباهات و از قلم افتادگی‌ها نیز از منفی ۳/۲ میلیارد دلار به مثبت ۲/۵ میلیارد دلار رسیده است. بدین ترتیب عامل اصلی کاهش ۳۹/۶ درصدی کسری موازنه پرداخت‌ها در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۹، تغییر قابل توجه اشتباهات و از قلم افتادگی‌ها بوده است، در حالی که اثر حساب جاری بر موازنه پرداخت‌ها منفی بوده است.

حساب جاری از چهار جزء حساب کالا، حساب خدمات، حساب درآمد و حساب انتقالات جاری تشکیل شده است. حساب کالا (تراز بازرگانی کالایی) که اختلاف ارزش صادرات و واردات کالاها را منعکس می‌کند، در سه ماهه سال ۱۳۹۹ با افت قابل توجه ۱۰۳/۶ درصدی، از مثبت ۵/۹ میلیارد دلار در مدت مشابه سال قبل به منفی ۰/۲ میلیارد دلار تنزل یافته است. در مجموع تجارت کالایی کشور (مجموع صادرات و واردات) در این مدت ۳۹/۳ درصد کمتر از مدت مشابه سال ۱۳۹۸ رقم خورده، اما کاهش صادرات شدیدتر از

جدول ۶- جزئیات موازنه پرداخت‌ها (میلیون دلار)

درصد تغییر سه ماهه نخست ۱۳۹۹ به سه ماهه نخست ۱۳۹۸	سه ماهه نخست ۱۳۹۹	سه ماهه نخست ۱۳۹۸	
-۱۱۲/۱	-۶۲۲	۵,۱۴۴	حساب جاری
-۱۰۳/۶	-۲۱۲	۵,۸۶۳	حساب کالا
-۴۹/۹	۸,۹۳۸	۱۷,۸۳۵	صادرات کالا (فوب)
-۶۳/۰	۳,۸۶۵	۱۰,۴۴۱	صادرات نفتی
-۳۱/۴	۵,۰۷۳	۷,۳۹۳	صادرات غیرنفتی
-۲۳/۶	۹,۱۵۰	۱۱,۹۷۲	واردات کالا (فوب)
-	.	.	گاز و فرآورده‌های نفتی
-۲۳/۶	۹,۱۵۰	۱۱,۹۷۲	سایر کالا
-۵۰/۰	-۵۳۵	-۱,۰۷۱	حساب خدمات
-۱۱۵/۳	-۲۹	۱۹۲	حساب درآمد
-۴/۰	۱۵۴	۱۶۱	حساب انتقالات جاری
-۲۰/۵	-۲,۹۰۳	-۳,۶۵۳	خالص حساب سرمایه
-۱۷۹/۸	۲,۵۱۹	-۳,۱۵۷	اشتباهات و از قلم افتادگی
-۳۹/۶	-۱,۰۰۶	-۱,۶۶۶	موازنه کل

مأخذ: بانک مرکزی ایران، نماگرهای اقتصادی، شماره ۱۰۰

پی سیاست کاهش واردات کالاهای لوکس و غیرضروری، ارزش واردات کاهش به مراتب بیشتری از وزن واردات داشته است. صادرات نیز از نظر وزنی و از نظر ارزشی کاهشی به ترتیب ۱۳/۹ درصدی و ۱۹/۶ درصدی داشته است. در نتیجه تحولات تجاری کشور، کسری تراز بازرگانی غیرنفتی گمرکی از یک میلیارد و ۷۲۱ میلیون دلار در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۸ با کاهش اندک ۲/۱ درصدی به یک میلیارد و ۶۸۴ میلیون دلار در دوره مشابه سال ۱۳۹۹ رسیده است. آمار تجارت خارجی کشور در هشت ماهه نخست سالهای ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ در جدول ۷ آمده است.

جدول ۷- تجارت خارجی کشور در هشت ماهه نخست سالهای ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹

درصد تغییرات	هشت ماهه نخست ۱۳۹۹		هشت ماهه نخست ۱۳۹۸		
	وزن	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	
	-۱/۲	۲۳,۱۳۲	۲۱,۸۸۱	۲۸,۴۰۰	واردات
	-۱۳/۹	۲۱,۴۴۸	۷۵,۸۲۱	۲۶,۶۷۹	صادرات
	-۱۸/۲	-۱,۶۸۴	۵۳,۹۴۰	-۱,۷۲۱	تراز بازرگانی غیرنفتی

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران، گزارش آمار مقدماتی تجارت خارجی طی هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۹

سال ۱۳۹۸ معادل ۵/۷ درصد بود. هند نیز با واردات ۶۱۰ میلیون دلاری کالا از ایران، سهم ۲/۸ درصدی از کل صادرات کشور در این مدت داشته است. از سوی دیگر، چین با صادرات ۶/۰ میلیارد دلار کالا به کشور در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۹ همچون سالهای گذشته در رتبه نخست کشورهای صادرکننده به ایران قرار دارد. سهم این کشور از کل واردات ایران از ۲۴/۱ درصد در مجموع سال ۱۳۹۷ به ۲۵/۶ درصد در مجموع سال ۱۳۹۸ و ۲۵/۸ درصد در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است. امارات با ۵/۴ میلیارد دلار صادرات به ایران در این مدت، همچون سالهای گذشته در رتبه دوم شرکای وارداتی ایران قرار گرفته و سهم آن از ۱۵/۳ درصد در سال ۱۳۹۷ و ۲۰/۴ درصد در سال ۱۳۹۸ به ۲۳/۵ درصد در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است. ترکیه نیز با ۲/۶ میلیارد دلار صادرات به ایران در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۹، همچون سال قبل در جایگاه سوم شرکای وارداتی کشور قرار دارد. سهم این کشور از کل واردات ایران در این مدت ۱۱/۳ درصد بوده که اگرچه نسبت به سهم ۱۱/۴ درصدی در مجموع سال ۱۳۹۸ تغییر چندانی نداشته، اما بسیار فراتر از سهم ۶/۱ درصدی این کشور در مجموع سال ۱۳۹۷ است. هند در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۹ با ۱/۴ میلیارد دلار صادرات به ایران و سهم ۶/۲ درصدی از کل واردات کشور، همچون سال گذشته در جایگاه چهارم قرار گرفته است. آلمان نیز به عنوان مهمترین شریک وارداتی اروپایی ایران با ۱/۲ میلیارد دلار صادرات به ایران در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۹ سهمی ۵/۰ درصدی از کل ارزش واردات کشور را به خود اختصاص داده و در جایگاه پنجم قرار گرفته است. در مجموع پنج شریک عمده واردات ایران در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۹ سهم ۷۱/۸ درصدی از کل واردات کشور داشته‌اند که بیشتر از سهم ۷۰/۷ درصدی پنج شریک عمده وارداتی در کل سال ۱۳۹۸ بوده است. به عبارت دیگر، تنها حدود یک چهارم از نیاز وارداتی ایران را کشورهای دیگر (به جز این پنج شریک عمده) تأمین می‌کنند. در واقع تحریم‌های آمریکا موجب شده‌اند که ایران برای تجارت بر چند کشور محدود متمرکز شود.

طبق گزارش بانک مرکزی، کل بدهی خارجی کشور در پایان تابستان سال ۱۳۹۹ معادل ۹/۳ میلیارد دلار بوده که نسبت به دوره مشابه سال ۱۳۹۸ رشد اندک ۲/۳ درصدی را نشان می‌دهد. حدود ۷/۳ میلیارد دلار از این رقم مربوط به بدهی‌های میان‌مدت و بلندمدت است که از کاهش ۲/۱ درصدی حکایت دارد. با این حال بدهی‌های خارجی کوتاه‌مدت ایران در این مدت با رشد قابل توجه ۲۲/۹ درصدی به سطح ۱/۹ میلیارد دلار رسیده است. این افزایش بدهی‌های کوتاه‌مدت ناشی از شرایط ویژه شیوع ویروس کرونا بوده است.

آخرین آمار تجارت خارجی منتشر شده از سوی گمرک در زمان تهیه این گزارش مربوط به هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۹ است. در این بازه زمانی تجارت کشور عمدتاً تحت تأثیر شیوع ویروس کرونا و همچنین استمرار و تشدید تحریم‌های آمریکا کاهش یافته، در حالی که این کاهش در سمت صادرات شدیدتر بوده است. در این مدت ۲۱/۹ میلیون تن کالا به ارزش ۲۳/۱ میلیارد دلار به کشور وارد و ۷۵/۸ میلیون تن کالا به ارزش ۲۱/۴ میلیارد دلار از کشور صادر شده است. بنابراین واردات نسبت به مدت مشابه سال قبل از نظر وزنی ۱/۲ درصد و از نظر ارزشی ۱۸/۵ درصد کاهش یافته است. مشاهده می‌شود که در

متأسفانه بخش محصولات عمده وارداتی و صادراتی از گزارش تحلیل مقدماتی گمرک حذف شده است. با این حال برای هشت ماهه نخست سال جاری جزئیات صادرات و واردات گمرکی بدون اشاره به اقلام عمده منتشر شده، اگرچه بنابر بخشنامه دفتر همکاری‌های بین‌الملل گمرک و در راستای جلوگیری از تشدید اقدامات تحریمی آمریکا، آمار تجارت با عراق از این گزارشها حذف شده است. همچنین بر اساس مصوبات کمیته مقابله با تحریم‌های وزارت اقتصاد و دارایی، مبنی بر مخاطرات انتشار عمومی آمارهای تجارت خارجی کشور در تشدید تحریم‌ها، اطلاعات مربوط به فصل ۲۷ کتاب مقررات صادرات و واردات (شامل سوخت‌های معدنی، روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آنها، مواد قیری و موم‌های معدنی)، از آمار صادرات حذف شده است.

این در حالی است که بخش قابل توجهی از اقلام عمده صادراتی کشور در زیرمجموعه فصل ۲۷ قرار دارد. برای مثال اقلام عمده صادراتی در سال ۱۳۹۷ به ترتیب شامل میعانات گازی، گاز طبیعی مایع‌شده، پروپان مایع‌شده و سایر روغن‌های سبک و فرآورده‌ها به جز بنزین بوده‌اند که هر چهار مورد در زیرمجموعه فصل ۲۷ قرار دارند. حدود نیمی از صادرات کل کشور در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۹ (۱۰ میلیارد و ۳۹۲ میلیون دلار) یا جزو اقلام صادراتی زیرمجموعه فصل ۲۷ بوده و یا به کشور عراق صادر شده است.

در ارتباط با مقاصد صادراتی کشور در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۹، چین با ۵/۴ میلیارد دلار واردات از ایران همچون سال‌های قبل در صدر قرار گرفته و سهمی ۲۵/۰ درصدی از کل صادرات ایران را به خود اختصاص داده است. این سهم در سال ۱۳۹۸ معادل ۲۳/۰ درصد و در سال ۱۳۹۷ معادل ۲۰/۸ درصد بود. آمار صادرات به عراق در دسترس نیست، اما این کشور در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۷ با سهم‌های به ترتیب ۲۱/۷ درصدی و ۲۰/۱ درصدی از کل صادرات کشور، جایگاه دومین کشور واردکننده کالاهای ایرانی را به خود اختصاص داده بود. امارات متحده عربی در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۹ معادل ۲/۷ میلیارد دلار واردات کالای غیرنفتی از ایران داشته و سهم آن از کل صادرات ایران در این مدت ۱۲/۷ درصد بوده است، در حالی که در مجموع سال ۱۳۹۸ با سهم ۱۰/۹ درصدی در جایگاه چهارم شرکای صادراتی ایران قرار گرفته بود.

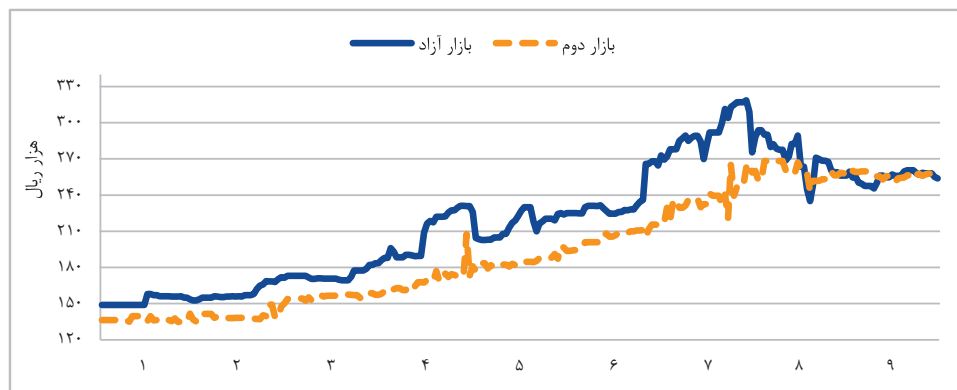
ترکیه با ۱/۶ میلیارد دلار واردات از ایران و سهم ۷/۵ درصدی، در جایگاه بعدی شرکای صادراتی ایران در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۹ بوده است. این کشور در مجموع سال ۱۳۹۸ با سهم ۱۲/۲ درصدی از مجموع صادرات ایران جایگاه سوم را داشت. افغانستان با واردات ۱/۵ میلیارد دلاری از ایران در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۹ سهمی ۷/۱ درصدی را از کل صادرات ایران به خود اختصاص داده است. این در حالی است که سهم این کشور از صادرات ایران در

۴. بازار ارز

اینجا است که متوسط نرخ حواله دلار آمریکا در بازار دوم (نیمه) در آذرماه اندکی بالاتر از نرخ اسکناس در بازار آزاد بوده است، در حالی که به طور تاریخی عمدتاً نرخ‌های بازار دوم در محدوده‌ای پایین‌تر از نرخ‌های بازار آزاد قرار می‌گیرند. برخلاف بازار آزاد، نرخ حواله دلار آمریکا در بازار دوم پس از مشخص شدن نتیجه انتخابات آمریکا کاهش چندانی نیافت و صرفاً در محدوده‌ای نزدیک به نرخ بازار آزاد تثبیت شد. این نرخ از ۱۳۶/۳ هزار ریال در ابتدای سال به ۲۵۶/۳ هزار ریال در انتهای آذرماه رسید. به این ترتیب شکاف میان نرخ دلار آمریکا در برابر ریال در بازار آزاد و بازار دوم که در ابتدای سال معادل ۹/۳ درصد بود و در ۲۱ مهرماه رکورد ۳۷/۷ درصد را به ثبت رسانده بود، در ماه پایانی پاییز از بین رفت. این در حالی است که ثبات نرخ رسمی دلار در سطح ۴۲ هزار ریال منجر به ثبت شکاف قابل توجه ۴۵۹/۹ درصدی این نرخ و نرخ دلار در بازار آزاد در فصل سوم سال ۱۳۹۹ شد.

به طور متوسط در پاییز این سال، نرخ دلار در برابر ریال در بازار آزاد ۱۳۱/۰ درصد بیشتر از مدت مشابه سال قبل و ۲۳/۶ درصد بیشتر از فصل تابستان سال جاری بوده است. نمودار ۴ نرخ برابری دلار آمریکا و ریال ایران را در بازار دوم و بازار آزاد در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد.

نمودار ۴- نرخ برابری دلار آمریکا بر حسب ریال در سال ۱۳۹۹

مأخذ: شبکه اطلاع رسانی طلا، سکه و ارز و پایگاه اینترنتی <https://www.sanarate.ir>

مهم در کوتاه‌مدت منجر به افزایش تقاضای ارز در بازار آزاد شده و اثر افزایشی بر نرخ ارز داشته است. با این حال نباید فراموش کرد که روند بلندمدت نرخ ارز عمدتاً متأثر از سیاست‌های پولی بانک مرکزی است. این در حالی است که متأثر از کسری قابل توجه بودجه دولت و سلطه مالی دولت بر سیاست پولی بانک مرکزی، انبساط پولی در دو سال اخیر شدت گرفته و همین امر کاهش بلندمدت نرخ ارز را با چالش مواجه کرده است.

با آغاز فصل سوم سال ۱۳۹۹، نرخ دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد روند افزایشی قابل توجهی داشت. روند افزایشی این نرخ اگرچه پس از اندکی وقفه، از نیمه دوم سال ۱۳۹۸ مجدداً آغاز شده بود، اما در مهرماه سال جاری شدت بیشتری به خود گرفت. قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد که در ابتدای سال ۱۳۹۹ معادل ۱۴۹/۰ هزار ریال، در انتهای فصل بهار معادل ۱۸۶/۰ هزار ریال و در انتهای تابستان حدود ۲۷۰/۰ هزار ریال بود، در ۲۷ مهر قله ۳۱۸/۶ هزار ریال را درنوردید. این نرخ البته مربوط به صرافی‌های مجاز بود و در میان صرافی‌های غیرمجاز نرخ دلار آمریکا در برابر ریال ایران فراتر از این ارقام به ثبت رسید. پس از آن و با نزدیک شدن به انتخابات ریاست جمهوری آمریکا، این نرخ روندی کاهشی به خود گرفت، به نحوی که پس از مشخص شدن پیروزی نامزد حزب دموکرات، نرخ برابری دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد تا سطح ۲۳۵/۰ هزار ریال در تاریخ ۱۸ آبان‌ماه فروافتاد. پس از آن بازار ارز روند نسبتاً باثباتی داشت، به گونه‌ای که نرخ دلار آمریکا در برابر ریال ایران در پایان فصل پاییز معادل ۲۵۴/۰ هزار ریال به ثبت رسید. با این حال قیمت دلار آمریکا در برابر ریال در آذرماه به طور متوسط ۲۵۵/۱ هزار ریال بود که بیش از دو برابر همین نرخ در ماه مشابه سال ۱۳۹۸ محسوب می‌شود. نکته قابل توجه

علاوه بر انتخابات آمریکا، عامل اثرگذار دیگر بر بازار ارز در فصل سوم سال ۱۳۹۹ آزاد شدن واردات کالا با ارز متقاضی (بدون انتقال ارز) طبق تصمیم شورای عالی هماهنگی اقتصادی در آبان‌ماه بود. به این ترتیب صاحبان برخی از کالاهای دپوشده در گمرک که پیش از این صرفاً اختیار قرار گرفتن در صف تأمین ارز سامانه نیما را داشتند، اجازه یافتند بدون دریافت کد رهگیری بانک نسبت به ترخیص کالا از گمرک - حتی با تأمین ارز از بازار آزاد داخلی - اقدام کنند. این

۵. متغیرهای پولی و اعتباری

در شرایط خاص اقتصاد کشور که تورم به شکل نگران‌کننده‌ای در حال افزایش است، بررسی عامل اصلی آن یعنی رشد متغیرهای پولی از اهمیت بسزایی برخوردار می‌شود. با این حال آمار پولی در ایران معمولاً با چند ماه تأخیر منتشر شده و تحلیل جزئیات این آمار معمولاً پس از بروز اثرات آن‌ها ممکن می‌شود. آخرین ترازنامه منتشرشده سیستم بانکی از سوی بانک مرکزی در زمان تهیه این گزارش مربوط به انتهای تابستان امسال است که از رشد ۲۶/۱

درصدی پایه پولی و ۳۶/۲ درصدی نقدینگی نسبت به زمان مشابه سال ۱۳۹۸ حکایت دارد. بر این اساس پایه پولی به ۳,۷۲۱ هزار میلیارد ریال و حجم نقدینگی به ۲۸,۹۵۹ هزار میلیارد ریال رسیده است که در مقایسه با ابتدای سال به ترتیب از رشد ۵/۴ درصدی و ۱۷/۱ درصدی آنها در نیمه نخست سال جاری حکایت دارد. بنابراین هر واحد پول پرقدردن در انتهای تابستان امسال با ضریب فزاینده‌ای نزدیک به ۸ واحد به نقدینگی تبدیل شده است.

مرکزی داشته است. همچنین بدهی بانکها به بانک مرکزی افزایش ۶۱۰ درصدی را در یک سال منتهی به شهریور ۱۳۹۹ تجربه کرده است. بخش خالص سایر ارقام نیز در این مدت ۹۰ درصد رشد یافته که البته به دلیل مقدار منفی آن، اثر کاهنده بر پایه پولی داشته است. برای بررسی آمار نقدینگی باید به بررسی ترازنامه کل سیستم بانکی پرداخت. این ترازنامه از رشد قابل توجه ۸۰/۲ درصدی حجم پول (شامل اسکناس و مسکوک در دست اشخاص و سپرده‌های دیداری) و ۲۸/۰ درصدی شبه پول (سپرده‌های مدت دار و غیردیداری) در دوره یک ساله منتهی به انتهای شهریور امسال حکایت دارد. این نرخ‌های رشد در مقایسه با ماه‌های مختلف چند سال گذشته کم‌سابقه محسوب می‌شود. به عبارت دیگر نه تنها رشد قابل توجه پول پر قدرت در این مدت به افزایش تورم دامن زده، بلکه افزایش سیالیت نقدینگی در پی رشد خیره‌کننده نسبت حجم پول به نقدینگی به رشد سطح عمومی قیمت‌ها کمک کرده است. تنها در نیمه نخست امسال حجم پول ۴۰/۶ درصد افزایش یافته، در حالی که شبه پول ۱۲/۲ درصد رشد را در این شش ماهه به ثبت رسانده است. سهم پول از کل نقدینگی در ادامه روند افزایشی خود، در انتهای تابستان به ۲۰/۷ درصد رسیده است، در حالی که این نسبت در انتهای سال ۱۳۹۸ معادل ۱۷/۳ درصد، در انتهای سال ۱۳۹۷ معادل ۱۵/۱ درصد و در انتهای ۱۳۹۶ معادل ۱۲/۷ درصد بود. جدول ۸ جزئیات رشد پایه پولی و نقدینگی را در سال ۱۳۹۸ و دو فصل ابتدایی سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد.

بر اساس ترازنامه بانک مرکزی، عامل اصلی رشد پایه پولی در یک سال منتهی به آخر شهریور سال جاری، رشد خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی بوده که عمدتاً متأثر از فروش بخشی از دارایی‌های ارزی صندوق توسعه ملی از سوی دولت به بانک مرکزی در راستای پوشش کسری بودجه و همچنین تجدید ارزیابی و تسعیر ارز با نرخ بالاتر بوده است. باید توجه داشت که استقراض دولت از منابع ارزی صندوق توسعه ملی و فروش آنها به بانک مرکزی و دریافت معادل ریالی آن در شرایطی که به دلیل تحریم‌های آمریکا، بانک مرکزی به ارزهای مورد نظر در خارج از کشور دسترسی ندارد، مشابه استقراض مستقیم دولت از بانک مرکزی است و همان اثرات تورمی را به دنبال خواهد داشت. در سال گذشته هم رشد خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی در کنار خالص سایر ارقام باعث افزایش پایه پولی شده بود، حال آن که در سال ۱۳۹۷ افزایش شدید خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی این نقش را بازی می‌کرد. خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی در طول یک سال منتهی به پایان تابستان امسال ۳۶/۷ درصد افزایش یافته و از طرف دیگر خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی ۴۸/۷ درصد کاهش یافته است. این در حالی است که طبق مجوز قانون بودجه، بخشی از بدهی بانکها به بانک مرکزی با بدهی دولت به بانکها (مستقیم و یا غیرمستقیم از طریق بدهی اشخاص حقوقی به بانکها و بدهی دولت به اشخاص حقوقی) تهاتر شده و این فرآیند اثر افزایشی بر بدهی دولت به بانک

جدول ۸- منابع پایه پولی و مصارف نقدینگی در پایان دوره (هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر تابستان نسبت به ۱۳۹۹	۱۳۹۹				۱۳۹۸				
	تابستان ۱۳۹۸	ابتدای سال	تابستان	بهار	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	
	۲۶/۱	۵/۴	۳,۷۲۰/۶	۳,۸۳۳/۵	۳,۵۲۸/۵	۳,۱۴۲/۶	۲,۹۵۱/۲	۲,۷۴۴/۳	پایه پولی
	۳۶/۷	۴/۵	۳,۶۳۱/۸	۳,۶۶۹/۱	۳,۴۷۵/۷	۳,۰۷۲/۴	۲,۶۵۷/۷	۲,۳۱۰/۴	خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی
	-۴۸/۷	۱۰/۵	۱۲۲/۷	۳۹۴/۳	۱۵۶/۳	۲۴۶/۸	۳۳۶/۶	۴۱۴/۸	خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی
	۶/۰	۱۶/۷	۱,۲۹۱/۹	۱,۱۳۲/۹	۱,۱۰۶/۹	۱,۱۱۳/۹	۱,۲۱۸/۸	۱,۳۴۵/۵	بدهی بانکها به بانک مرکزی
	۹/۰	۱۳/۷	-۱,۳۷۵/۸	-۱,۳۶۲/۸	-۱,۲۱۰/۴	-۱,۲۰۹/۵	-۱,۲۶۱/۹	-۱,۳۲۶/۴	خالص سایر ارقام
	۳۶/۲	۱۷/۱	۲۸,۹۵۸/۹	۲۶,۵۷۱/۷	۲۴,۷۲۱/۵	۲۲,۶۲۳/۱	۲۱,۲۶۴/۴	۱۹,۷۹۹/۱	نقدینگی
	۸۰/۲	۴۰/۶	۶,۰۰۷/۰	۵,۰۲۰/۵	۴,۲۷۳/۰	۳,۶۳۴/۸	۳,۳۳۳/۵	۳,۱۰۸/۷	پول
	۲۰/۳	-۱/۹	۵۹۹/۶	۵۷۸/۰	۶۱۱/۴	۵۲۷/۹	۴۹۸/۶	۵۰۲/۲	اسکناس و مسکوک در دست اشخاص
	۹۰/۷	۴۷/۷	۵,۴۰۷/۴	۴,۴۴۲/۵	۳,۶۶۱/۶	۳,۱۰۶/۹	۲,۸۳۴/۹	۲,۶۰۶/۵	سپرده‌های دیداری
	۲۸/۰	۱۲/۲	۲۲,۹۵۱/۹	۲۱,۵۵۱/۲	۲۰,۴۴۸/۵	۱۸,۹۸۸/۳	۱۷,۹۳۰/۹	۱۶,۶۹۰/۴	شبه پول (سپرده‌های غیردیداری)
	۸/۰	۱۱/۱	۷/۸	۶/۹	۷/۰	۷/۲	۷/۲	۷/۲	ضریب فزاینده نقدینگی (بدون واحد)

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی

فراتر رفته بود. در طول آبان‌ماه و برای کنترل نرخ سود، بانک مرکزی ۱۱۱/۵ هزار میلیارد ریال خرید قطعی اوراق بدهی دولتی از بانکها انجام داد. علاوه بر این، حدود ۷۴ هزار میلیارد ریال خرید اوراق دولتی در قالب توافق بازخرید در چارچوب عملیات بازار باز انجام گرفت که با وجود سررسید ۱۴ روزه این توافق بازخرید، مانده آن در پایان آبان ماه ۶۲/۲ هزار میلیارد ریال بود. همچنین بانکها در این ماه حدود ۹۴/۲ هزار میلیارد ریال دریافت اعتبار از بانک مرکزی در قالب توافق بازخرید اوراق دولتی داشتند که مانده آن در پایان آبان ماه حدود ۱۱/۹ هزار میلیارد ریال بوده است. به این ترتیب مانده تزریق ذخایر بانک مرکزی در قالب توافق بازخرید اوراق دولتی در پایان آبان ماه معادل ۷۴/۱ هزار میلیارد ریال بوده که در کنار خرید قطعی ۱۱۱/۵ هزار میلیارد ریالی اوراق بدهی دولتی، اثر افزایشی بر بدهی دولت به بانک

کسری بودجه سال ۱۳۹۹ نه تنها از طریق استقراض از صندوق توسعه ملی (استقراض غیرمستقیم از بانک مرکزی) منجر به افزایش کل‌های پولی و افزایش نرخ تورم شده، بلکه تا حد کمتری از طریق استقراض از مردم در قالب اوراق بدهی دولتی نیز نقش مشابهی ایفا کرده است. البته خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی در پایان تابستان امسال نسبت به مدت مشابه سال قبل کاهش یافته، اما خرید اوراق دولتی از سوی بانک مرکزی (چه در قالب اعتبارگیری بانکهای دچار کسری و چه در قالب عملیات بازار باز برای کاهش نرخ سود بازار بین بانکی به محدوده هدف) اثر افزایشی بر این نسبت دارد. برای مثال در ابتدای آبان‌ماه سال جاری و در پی انتشار حجم قابل توجه اوراق بدهی دولتی، نرخ سود در بازار بین بانکی معادل ۲۳/۲ درصد بود که حتی از نرخ اعتبارگیری بانکها از بانک مرکزی (سقف دالان نرخ بهره)

رسیده که تا حدی ناشی از کاهش نرخ ذخیره قانونی توسط بانک مرکزی برای آزادسازی منابع بانکها به منظور تسهیلاتدهی بیشتر به کسب و کارهای آسیب دیده از بحران کرونا است. در نتیجه، حجم مانده سپردهها پس از کسر سپرده قانونی با رشد بالاتری همراه بوده و ۳۷/۴ درصد افزایش نسبت به دوره مشابه سال قبل داشته است. نکته قابل توجه این است که نسبت تسهیلات به سپردهها (پس از کسر سپرده قانونی) در یک دهه اخیر تا حد زیادی نزولی بوده و در انتهای شهریورماه ۱۳۹۹ به ۷۸/۵ درصد رسیده است. جدول ۹ جزئیات این آمار را نشان می‌دهد.

مرکزی داشته است. در آخرین روز شهریورماه سال جاری مانده کل تسهیلات اعطاشده سیستم بانکی به ۲۲,۷۵۳ هزار میلیارد ریال رسیده که نسبت به ابتدای سال ۱۷/۶ درصد و نسبت به زمان مشابه سال قبل ۳۵/۲ درصد رشد نشان می‌دهد. حجم سپردههای بانکها و مؤسسات اعتباری غیربانکی طی این مدت رشد بالاتری را تجربه کرده و با ۳۶/۰ درصد افزایش نسبت به شهریور ۱۳۹۸ به ۳۱,۹۵۴ هزار میلیارد ریال رسیده است. نسبت ذخیره قانونی نیز که در چند سال گذشته همواره بالای ۱۰ درصد بوده، در انتهای تابستان با کاهش همراه شده و به ۹/۳ درصد

جدول ۹- مانده تسهیلات و سپردههای ریالی و ارزی بانکها و مؤسسات اعتباری در پایان دوره

درصد تغییر شهریور ۱۳۹۹ نسبت به	شهریور						
	شهریور ۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	شهریور ۱۳۹۸	
ابتدای سال							
تسهیلات (هزار میلیارد ریال)	۳۵/۲	۱۷/۶	۲۲,۷۵۳/۲	۱۹,۳۵۵/۸	۱۵,۰۹۰/۲	۱۲,۵۸۷/۱	۹,۸۶۶/۶
سپردهها (هزار میلیارد ریال)	۳۶/۰	۱۷/۶	۳۱,۹۵۴/۴	۲۷,۱۶۲/۸	۲۰,۶۷۳/۴	۱۶,۴۶۴/۱	۱۲,۷۲۸/۴
سپردهها پس از کسر سپرده قانونی (هزار میلیارد ریال)	۳۷/۴	۱۸/۸	۲۸,۹۷۵/۵	۲۴,۳۸۱/۱	۱۸,۵۶۸/۳	۱۴,۷۴۱/۹	۱۱,۳۷۴/۱
نسبت ذخیره قانونی (درصد)	-	-	۹/۳	۱۰/۲	۱۰/۲	۱۰/۵	۱۰/۶
نسبت تسهیلات به سپردهها پس از کسر سپرده قانونی (درصد)	-	-	۷۸/۵	۷۹/۴	۸۱/۳	۸۵/۴	۸۶/۷

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، آمارهای بانکی

ترتیب ۳۵/۱ درصد و ۳۱/۰ درصد) از دریافت این تسهیلات داشته‌اند و پس از آن بخش بازرگانی (با ۲۰/۰ درصد) قرار گرفته است. در بین اهدافی که برای پرداخت این تسهیلات عنوان می‌شود، تسهیلات پرداختی در قالب سرمایه در گردش همچون گذشته بیشترین سهم را (۶۰/۷ درصد) به خود اختصاص داده و در مقایسه با دوره مشابه سال گذشته بیش از دو برابر شده است. در جدول ۱۰ هدف از دریافت تسهیلات پرداختی بانکها در بخش‌های مختلف اقتصادی در شش ماهه نخست سال جاری نشان داده شده است.

تسهیلات پرداختی سیستم بانکی به بخش‌های مختلف اقتصادی طی شش ماهه ابتدایی سال جاری به ۶,۹۶۷ هزار میلیارد ریال بالغ شده که در مقایسه با دوره مشابه سال قبل افزایش قابل توجه ۸۲/۳ درصدی داشته است. به این ترتیب با وجود شرایط رکودی حاکم بر اقتصاد کشور، سیاست‌های اعتباری اتخاذشده ناشی از شیوع ویروس کرونا با افزایش قابل توجه تسهیلات اعطایی، تحریک تقاضای کل را در پی داشته و تبعات تورمی آن به مرور و تا زمانی که عرضه رشد قابل توجهی را تجربه کند، در اقتصاد کشور نمایان خواهد شد. دو بخش خدمات و صنعت و معدن مشابه روال گذشته بیشترین سهم را (به

جدول ۱۰- تسهیلات پرداختی به تفکیک بخش‌های اقتصادی و هدف از دریافت آنها در هر بخش (درصد از کل) طی شش ماهه نخست ۱۳۹۹

کل بخش‌ها	متفرقه	خدمات	بازرگانی	مسکن و ساختمان	صنعت و معدن	کشاورزی	مجموع (هزار میلیارد ریال)
۶,۹۶۷/۲	۸۸/۳	۲,۴۴۵/۵	۱,۴۱۲/۷	۳۹۳/۷	۲,۱۲۸/۴	۴۹۸/۵	
ایجاد	۱۳/۳	۱۲/۳	۴/۳	۱۴/۹	۱۵/۳	۱۸/۹	
تأمین سرمایه در گردش	۶۰/۷	۶۳/۲	۴۴/۳	۲۴/۷	۷۵/۸	۶۸/۶	
تعمیر	۲/۳	۱/۶	۰/۳	۲۵/۸	۰/۷	۰/۴	
توسعه	۸/۱	۱۱/۵	۶/۰	۳/۶	۶/۹	۷/۷	
خرید کالای شخصی	۹/۷	۰/۵	۴۴/۷	۰/۱	۱/۱	۱/۰	
خرید مسکن	۲/۰	۰/۵	۰/۳	۳۰/۰	۰/۲	۰/۲	
سایر	۳/۹	۱۰/۳	۰/۱	۰/۹	۰/۰	۳/۱	

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، تسهیلات پرداختی به تفکیک بخش‌های اقتصادی و هدف از دریافت طی شش ماهه سال ۱۳۹۹

۶. وضعیت مالی دولت

دولت تشکیل شده است، در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۳۹۹ رشد ۲۰/۲ درصدی را نشان می‌دهد که اگرچه از تورم انتظاری سال بعد (طبق نظرسنجی‌های صورت گرفته از صاحب‌نظران اقتصادی) کمتر است، اما به دلیل تغییر ماهیت بودجه شرکت‌های دولتی گویای واقعیت نیست. بودجه شرکت‌های دولتی در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۳۹۹ تنها ۸/۷ درصد افزایش یافته است که عامل اصلی این رشد اندک، خارج کردن ارقام غیرواقعی (حسابداری) از بودجه شرکت ملی نفت و شرکت پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی است. برای مثال تا پیش از این لایحه، کل منابع حاصل از فروش نفت خام و میعانات گازی با نرخ ارز نیمایی در سمت منابع شرکت ملی نفت در نظر

لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ آخرین لایحه بودجه دولت دوازدهم بود که در موعد قانونی تقدیم مجلس شد. این لایحه متأثر از خوشبینی به رشد درآمدهای نفتی در پی تغییر دولت آمریکا، تفاوت قابل توجهی با قانون بودجه سال قبل از آن از منظر اعداد و ارقام کلان دارد و در عین حال تقریباً تهنی از اعمال تغییرات ساختاری است. به همین دلیل است که رد کلیات آن توسط مجلس بسیار مورد بحث قرار گرفت.

ارقام کلان لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ در مقایسه با ارقام کلان قانون بودجه سال ۱۳۹۹ از بزرگ شدن اندازه نسبی دولت حکایت دارد. بودجه کل کشور که از دو بخش بودجه شرکت‌های دولتی و بودجه عمومی

جدول ۱۱- نمای کلی لایحه بودجه کل کشور سال ۱۴۰۰ (هزار میلیارد ریال - درصد)

مصارف			منابع		
رشد نسبت به پیش‌بینی عملکرد ۱۳۹۹*	رشد نسبت به قانون ۱۳۹۹	لایحه ۱۴۰۰	رشد نسبت به پیش‌بینی عملکرد ۱۳۹۹*	رشد نسبت به قانون ۱۳۹۹	لایحه ۱۴۰۰
۵۳/۱	۴۶/۱	۶,۳۷۰	۲۶/۹	۱۰/۰	۳,۱۷۶
۵۳/۰	۱۸/۲	۱,۰۴۰	۸۳۸/۶	۱۰۹/۶	۲,۲۵۳
۱۲۰/۴	۱۱۳/۴	۱,۰۰۳	۱۷/۰	۷۰/۸	۲,۹۸۵
۵۸/۹	۴۷/۳	۸,۴۱۳	۵۸/۹	۴۷/۳	۸,۴۱۳
-	۱۲/۳	۸۸۵	-	۱۲/۳	۸۸۵
-	۴۳/۱	۹,۲۹۸	-	۴۳/۱	۹,۲۹۸
-	۸/۷	۱۵,۶۲۰	-	۸/۷	۱۵,۶۲۰
-	۲۰/۲	۲۴,۳۵۷	-	۲۰/۲	۲۴,۳۵۷
		هزینه‌ها			درآمدها
		تملك دارایی‌های سرمایه‌ای			واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای
		تملك دارایی‌های مالی			واگذاری دارایی‌های مالی
		جمع مصارف عمومی			جمع منابع عمومی
		از محل درآمدهای اختصاصی			درآمدهای اختصاصی
		مصارف بودجه عمومی دولت			منابع بودجه عمومی دولت
		مصارف شرکت‌های دولتی			منابع شرکت‌های دولتی
		مصارف بودجه کل کشور			منابع بودجه کل کشور

مأخذ: لایحه بودجه کل کشور سال ۱۴۰۰ و قانون بودجه کل کشور سال ۱۳۹۹
* پیش‌بینی عملکرد سال ۱۳۹۹ بر اساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی لحاظ شده است.

به عبارت دیگر این درآمدها وارد منابع متمرکز خزانه‌داری نمی‌شوند و خزانه‌داری نمی‌تواند به توزیع مجدد آنها در سایر بخش‌ها بپردازد. آنچه به طور متمرکز در اختیار دولت و خزانه‌داری قرار می‌گیرد، منابع عمومی است که از سه بخش درآمدهای جاری (عمدتاً مالیات)، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای (عمدتاً صادرات نفت و واگذاری اموال دولتی) و واگذاری دارایی‌های مالی (عمدتاً فروش اوراق بدهی) تشکیل شده است. خزانه‌داری این منابع را در سه دسته هزینه‌های جاری (عمدتاً جبران خدمات کارکنان و پرداخت‌های مربوط به صندوق‌های بازنشستگی)، تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (پرداخت‌های عمرانی) و تملک دارایی‌های مالی (بازپرداخت بدهی‌های قبلی) به مصرف می‌رساند. جدول ۱۱ نمای کلی لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ را به تصویر می‌کشد.

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ سهم صندوق توسعه ملی از درآمدهای حاصل از صادرات نفتی باید مطابق با قانون برنامه ششم معادل ۳۸ درصد باشد، اما دولت این مجوز را برای خود در نظر گرفته است که ۱۸ واحد درصد از این سهم را تحت عنوان استفاده از منابع صندوق توسعه ملی (به صورت بدهی و وام) در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی جزو منابع خود لحاظ کند. به این ترتیب سهم صندوق توسعه ملی از صادرات نفتی به ۲۰ درصد کاهش یافته است که مشابه سهم قوانین بودجه دو سال اخیر است. اما رهبر انقلاب این کاهش سهم را صرفاً تا میزان صادرات یک میلیون بشکه‌ای نفت و میعانات گازی در روز مجاز دانسته و برای صادرات مازاد بر این، دولت را به رعایت سهم ۳۸ درصدی صندوق توسعه ملی ملزم کرده است. همچنین طبق دستور رهبر انقلاب، در صورت صادرات نفتی بیش از یک میلیون بشکه در

گرفته می‌شود، در حالی که سهم خود شرکت ملی نفت از این منابع تنها ۱۴/۵ درصد است. به همین دلیل به موازات در سمت مصارف این شرکت سهم دولت، سهم صندوق توسعه ملی و یارانه پنهان انرژی لحاظ می‌شود. این مهم به بزرگ شدن غیرواقعی بودجه این شرکت منجر می‌شود و به همین دلیل در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ این روند اصلاح شده است. همچنین از آنجایی که شرکت پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی واسطه خرید نفت خام و میعانات گازی از شرکت ملی نفت و فروش آن به شرکت‌های پالایشی است، در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ بیش از ۹۸ درصد از منابع و مصارف این شرکت به ثبت حسابداری این عملیات واسطه‌گری اختصاص داشت. نکته جالب توجه اینجا است که این میزان فروش نفت خام و میعانات گازی هم در بودجه شرکت ملی نفت و هم در بودجه شرکت پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی لحاظ می‌شود که منجر به تشدید محاسبات مضاعف در سرجمع بودجه شرکت‌های دولتی می‌شود. با اصلاح و حذف این ارقام غیرواقعی، درآمدها و هزینه‌های شرکت ملی نفت به ترتیب ۷۸/۹ درصد و ۸۹/۰ درصد و درآمدها و هزینه‌های شرکت پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی به ترتیب ۹۹/۸ درصد و ۹۹/۹ درصد نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ کاهش یافته است.

بودجه عمومی دولت در لایحه بودجه ۱۴۰۰ معادل ۴۳/۱ درصد نسبت به قانون بودجه امسال رشد نشان می‌دهد. بودجه عمومی دولت از دو بخش «منابع و مصارف عمومی» و «منابع و مصارف از محل درآمدهای اختصاصی» تشکیل شده است. درآمدهای اختصاصی توسط دستگاه‌های دولتی ایجاد شده و در همان دستگاه دولتی ایجاد کننده هزینه می‌شوند.

روز، لازم است که کلیه تسهیلات سررسیدشده دولت از صندوق توسعه ملی از محل سهم دولت از مازاد مذکور پرداخت شود. به این ترتیب در بخش درآمدهای نفتی لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، سهم دولت از منابع حاصل از صادرات نفتی پس از کسر سهم ۱۴/۵ درصدی شرکت‌های ملی نفت و گاز و کسر سهم ۳۸ درصدی صندوق توسعه ملی، معادل ۴۷/۵ درصد در نظر گرفته شده است. فروض ضمنی این لایحه بودجه (قبل از اعمال تغییرات ناشی از دستور رهبر انقلاب)، صادرات روزانه حدود ۲/۳ میلیون بشکه نفت و میعانات گازی با قیمت حدوداً ۴۰

دولار در هر بشکه است. در قانون بودجه سال ۱۳۹۹، صادرات نفت و میعانات گازی حدود یک میلیون بشکه در روز با قیمت حدود ۵۰ دلار در هر بشکه در نظر گرفته شده بود که به دلیل وجود بیش‌برآورد در این زمینه، در طول این سال و طبق مصوبه شورای عالی هماهنگی اقتصادی سران قوا به دولت اجازه داده شد نسبت به انتشار ۱،۲۵۰ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی مازاد بر سقف مصوب قانون بودجه اقدام کند. جدول ۱۲ برآورد درآمدهای نفتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ را نشان می‌دهد.

جدول ۱۲- برآورد درآمدهای نفتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

درآمد دولت (میلیارد دلار)	سهم دولت (درصد)	سهم شرکت نفت یا گاز (درصد)	سهم صندوق توسعه ملی (درصد)	کل درآمدها (میلیارد دلار)	قیمت نفت و میعانات (دلار در هر بشکه)	میلیون بشکه در روز	صادرات نفت و میعانات
۱۶۱۰	۴۷/۵	۱۴/۵	۳۸	۳۳/۶	۴۰/۰	۲/۳	صادرات نفت و میعانات
۱/۴	۴۷/۵	۱۴/۵	۳۸	۲/۹	-	-	خالص صادرات گاز
۱۷/۳	-	-	-	۳۶/۵	-	-	جمع

مأخذ: لایحه بودجه ۱۴۰۰ و فروض ضمنی آن طبق گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

صندوق توسعه ملی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ است که البته رقم ریالی آن در سقف منابع و مصارف بودجه لحاظ نشده است. این تکلیف دولت برای صندوق توسعه ملی نیز پس از کسب تکلیف از رهبر انقلاب مجاز دانسته نشده و دولت موظف به تأمین منابع آن از محل بودجه عمومی شده است.

به این ترتیب و متعاقب حکم رهبر انقلاب، باید تغییراتی در لایحه بودجه در زمینه درآمدهای نفتی اعمال شود. با توجه به این که بدهی دولت به صندوق توسعه ملی بسیار بیشتر از مابه‌التفاوت صادرات روزانه نفتی یک میلیون بشکه‌ای و ۲/۳ میلیون بشکه‌ای در سال ۱۴۰۰ است، منابع احتمالی ناشی از صادرات نفتی بیشتر از یک میلیون بشکه طبق حکم رهبر انقلاب صرف بازپرداخت این بدهی خواهد داشت و دولت از این محل سهمی نخواهد داشت. بنابراین حداکثر درآمد نفتی دولت باید بر مبنای صادرات نفتی روزانه یک میلیون بشکه‌ای محاسبه شود. در این صورت و با فرض ثبات سایر موارد از قبیل قیمت ۴۰ دلاری نفت و نرخ تسعیر ۱۷۷/۵ هزار ریال به ازای هر دلار و اختصاص ۸ میلیارد دلار از منابع نفتی با نرخ رسمی، درآمد نفتی دولت به ۳۹۲/۵ هزار میلیارد ریال بالغ خواهد شد که ۳۱/۱ درصد کمتر از قانون بودجه سال ۱۳۹۹ و ۷۰/۶ درصد بیشتر از پیش‌بینی عملکرد سال جاری است. همچنین استقراض دولت از صندوق توسعه ملی به همان سهم ۱۸ واحد درصدی از صادرات روزانه یک میلیون بشکه‌ای نفتی محدود خواهد شد. این میزان استقراض با لحاظ نرخ تسعیر ۱۱۵ هزار ریال به ازای هر دلار معادل ۳۶۲/۵ هزار میلیارد ریال خواهد بود. با اصلاح نرخ تسعیر ارز متناسب با نرخ فعلی سامانه نیما (۲۵۰ هزار ریال به ازای هر دلار) هم برای منابع صندوق توسعه ملی و هم برای منابع نفتی سهم دولت (به جز ۸ میلیارد دلار تخصیص با نرخ رسمی)، درآمد نفتی دولت ۴۱۵/۶ هزار میلیارد ریال و استقراض دولت از صندوق توسعه ملی معادل ۷۸۸/۰ هزار میلیارد ریال خواهد شد که مجموع استفاده دولت از منابع نفتی را به ۱،۲۰۳/۶ هزار میلیارد ریال خواهد رساند.

نکته دیگر در مورد استفاده دولت از منابع نفتی در این لایحه، گنجاندن تبصره‌ای در خصوص انتشار اوراق پیش‌فروش نفت است که در جدول بودجه معادل ۷۰۰ هزار میلیارد ریال در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی برای این منظور در نظر گرفته شده است. در عین حال ذکر شده است که اگر درآمدهای نفتی کمتر از میزان

همچنین در نظر گرفته شده است که ۸/۰ میلیارد دلار از کل درآمد ۱۷/۳ میلیارد دلاری نفتی دولت با نرخ رسمی (۴۲ هزار ریال به ازای هر دلار) و مابقی آن با نرخ در حدود ۱۷۷/۵ هزار ریال به ازای هر دلار تسعیر شود. نکته قابل توجه اینجا است که علی‌القاعده تسعیر ارز با نرخ غیررسمی باید بر اساس نرخ ETS^۲ انجام پذیرد که در پایان آذرماه ۱۳۹۹ در محدوده ۲۵۰ هزار ریال به ازای هر دلار قرار داشته است. همچنین در قسمت‌های دیگری از لایحه بودجه ۱۴۰۰ (همچون استفاده از منابع صندوق توسعه ملی) نرخ تسعیر ETS معادل ۱۱۵ هزار ریال به ازای هر دلار در نظر گرفته شده است که شفافیت و هماهنگی اجزای این لایحه را بیش از پیش زیر سؤال برده است. به هر حال درآمد نفتی دولت با این فروض به ۱،۹۹۲/۷ هزار میلیارد ریال بالغ خواهد شد که ۲۴۹/۹ درصد بیشتر از قانون بودجه سال ۱۳۹۹ و ۷۶۶/۴ درصد بیشتر از پیش‌بینی عملکرد سال جاری است. با اضافه شدن برداشت دولت به میزان ۱۸ واحد درصد از سهم صندوق توسعه ملی (معادل ۷۵۵/۰ هزار میلیارد ریال تسعیرشده با نرخ ۱۱۵ هزار ریال به ازای هر دلار)، درآمدهای نفتی دولت به ۲،۷۶۷/۷ هزار میلیارد ریال خواهد رسید که ۳۲/۷ درصد از منابع عمومی این لایحه را پوشش می‌دهد. باید توجه داشت که صادرات نفتی ایران قبل از خروج آمریکا از برجام در سال ۱۳۹۵ معادل ۲/۳ میلیون بشکه در روز و در سال ۱۳۹۶ معادل ۲/۳ میلیون بشکه در روز بوده است و این میزان در حال حاضر و در خوش‌بینانه‌ترین حالت کمتر از یک میلیون بشکه در روز است. در صورتی که صادرات نفتی ایران در سال ۱۴۰۰ کمتر از ۲/۳ میلیون بشکه در روز باشد، سهم ۱۸ واحد درصدی استقراض شده از صندوق توسعه ملی نیز کمتر از رقم در نظر گرفته‌شده در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ خواهد شد، اگرچه تغییر نرخ تسعیر بر مبنای نرخ روز سامانه‌های سنا و نیما می‌تواند این رقم را به چند برابر میزان فعلی در نظر گرفته‌شده برساند.

البته استفاده دولت از صندوق توسعه ملی به این موارد محدود نمی‌شود. در همین لایحه تکالیف دیگری برای صندوق توسعه ملی مشخص شده که مغایر با سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه است. تخصیص تسهیلات ارزی با تضمین دولت به مبلغ ۲ میلیارد و ۸۴۵ میلیون یورو به بخش‌هایی از قبیل تقویت بنیه دفاعی، آبخیزداری و آبخیزداری و صدا و سیما یکی از این تکالیف برای

۲. متوسط نرخ سامانه‌های سنا و نیما، سامانه سنا مربوط به معاملات ارز به صورت اسکناس در صرافی‌های مجاز و سامانه نیما مربوط به حواله‌های ارزی است.

افزایش نقدینگی خواهد شد. نکته قابل توجه اینجا است که اگرچه بخش قابل توجهی از کسری بانکها به رفتار بودجه‌ای دولت مربوط می‌شود، بانکها برای دریافت اعتبار از بانک مرکزی ناچار به خرید و تودیع اوراق دولتی‌اند که خود از محل کسری بودجه و استقراض دولت ایجاد شده‌اند.

علاوه بر ۷۰۰ هزار میلیارد ریال اوراق پیش‌فروش نفت، مجوز انتشار ۵۵۰ هزار میلیارد ریال انواع اوراق مالی اسلامی به دولت داده شده است. مجموع این دو رقم و ۲۰ هزار میلیارد ریال اوراق صکوک اجاره بر پایه دارایی‌های غیرمنقول دستگاه‌های اجرایی نشان می‌دهد دولت در لایحه بودجه ۱۴۰۰ معادل ۱,۲۷۰ هزار میلیارد ریال برای انتشار اوراق در نظر گرفته است، در حالی که در قانون برنامه ششم توسعه تنها مجوز استفاده از ۵۵۰ هزار میلیارد ریال از درآمد حاصل از واگذاری اوراق بدهی در سال ۱۴۰۰ به دولت داده شده است. در عین حال دولت در مجموع حدود ۱,۳۰۰ هزار میلیارد ریال برای پوشش بار مالی ناشی از اوراق سررسید شده قبلی در سال ۱۴۰۰ در نظر گرفته است. حدود ۷۰۶ هزار میلیارد ریال از این رقم مربوط به بازپرداخت اصل اوراق، معادل ۱۰۰ هزار میلیارد ریال از آن مربوط به انتشار اوراق جدید برای بازپرداخت اصل و سود اوراق سررسید شده در سال ۱۳۹۹ و مابقی آن مربوط به سود و کارمزد و هزینه‌های انتشار اوراق بدهی دولتی است. ترکیب منابع و مصارف عمومی دولت در جدول ۱۳ نشان داده شده است.

رشد ۴۶/۱ درصدی هزینه‌های جاری در مقابل رشد اندک ۱۰ درصدی درآمدهای عمومی در لایحه بودجه ۱۴۰۰ در مقایسه با قانون بودجه سال جاری، به رشد قابل توجه ۱۱۶/۹ درصدی کسری تراز عملیاتی منجر شده است. سرجمع اعتبارات اختصاص یافته به حقوق و دستمزد کارکنان مشخص نیست. آنچه به عنوان جبران خدمات کارکنان ذکر می‌شود صرفاً شامل حکم آنان است و مزایا را در بر نمی‌گیرد. همچنین حقوق و مزایای کارکنان نیروهای مسلح، وزارت دفاع، وزارت اطلاعات و دستگاه‌های مرتبط با آنها در این سرفصل گزارش نشده و در سرفصل سایر هزینه‌ها قرار می‌گیرد. اعتبار تخصیص یافته جهت کسور بازنشستگی کارکنان نیز در سرفصل رفاه اجتماعی دسته‌بندی می‌شود. در عین حال بخشی از خرید خدمت در سرفصل استفاده از کالاها و خدمات مربوط به پرداخت حقوق و دستمزد کارکنان قراردادی و شرکتی است که به دلیل عدم وجود پرداخت به ذینفع نهایی، قابل محاسبه نیست. با این حال طبق آمار اعلام شده از سوی سازمان برنامه و بودجه، در لایحه بودجه ۱۴۰۰ نزدیک به ۵,۴۸۰ هزار میلیارد ریال (حدود ۸۶ درصد از کل هزینه‌های جاری) بابت حقوق و دستمزد کارکنان اعتبار در نظر گرفته شده است که حدود ۱,۴۰۰ هزار میلیارد ریال از آن به کمک به صندوق‌های بازنشستگی مربوط می‌شود. افزایش ۲۵ درصدی حقوق کارکنان دولتی در شرایطی در این لایحه مد نظر قرار گرفته است که حدود ۸۰ درصد از کارکنان دولت در ۵ دهک بالای درآمدی و حدود ۶۰ درصد از آنها در سه دهک بالای درآمدی جامعه قرار می‌گیرند.

در مجموع می‌توان ارزیابی کرد که رشد قابل توجه هزینه‌های جاری در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ در کنار رشد ناچیز درآمدهای عمومی، دولت را ناچار به بیش‌برآورد درآمدهای نفتی و استقراض بیشتر کرده است. برای رفع این معضل و جلوگیری از تشدید بحران کسری بودجه در سال ۱۴۰۰، چاره‌ای جز حذف هزینه‌های اجتناب‌پذیر و کاهش رشد هزینه‌های اجتناب‌ناپذیر وجود ندارد.

پیش‌بینی شده در لایحه تحقق یابند، دولت می‌تواند متناسب با این کاهش درآمدهای نفتی بر پیش‌فروش نفت بیفزاید. به این ترتیب در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ روی بخشی از درآمدهای نفتی دولت‌های آینده نیز حساب باز شده است، اگرچه بخشی از مصارف آن نیز می‌تواند در دولت بعدی رقم بخورد. این در حالی است که اوراق پیش‌فروش نفت نه تنها مزیتی نسبت به اوراق بدهی فعلی دولتی ندارند، بلکه با توجه به افزایش احتمالی قیمت نفت و نرخ تسعیر ارز می‌توانند با افزایش نرخ بهره در اقتصاد هزینه تأمین مالی را هم برای دولت و هم برای بخش خصوصی افزایش دهند.

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ برای واگذاری اموال منقول و غیرمنقول دولتی در واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای معادل ۲۵۰ هزار میلیارد ریال منابع در نظر گرفته شده است که اگرچه کمتر از قانون بودجه سال ۱۳۹۹ محسوب می‌شود، اما همچنان تحقق آن دور از دسترس می‌نماید. پیش‌بینی می‌شود عملکرد این ردیف در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ معادل تنها ۱۰ هزار میلیارد ریال باشد. عملکرد سال ۱۳۹۷ این ردیف معادل ۳/۸ هزار میلیارد ریال و عملکرد سال ۱۳۹۸ حدود ۵/۰ هزار میلیارد ریال بوده است. نکته دیگر این که ۲۰ هزار میلیارد ریال از این منابع در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ مربوط به انتشار اوراق صکوک اجاره بر پایه دارایی‌های غیرمنقول دستگاه‌های اجرایی است که ماهیت استقراض داشته و باید در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی قرار گیرد. علاوه بر این، در بند و تبصره ۲ لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ تا سقف ۹۰۰ هزار میلیارد ریال واگذاری سهام، اموال و دارایی عمدتاً به شکل رد دیون در نظر گرفته شده که منابع و مصارف آن در سقف ارقام بودجه عمومی لحاظ نشده است. برخلاف قاعده بودجه‌ریزی، به طور دقیق و شفاف مشخص نیست که چه مقدار از این منابع و طبق کدام اولویت به کدام مصارف اختصاص پیدا خواهد کرد و صرفاً به طور کلی ذکر شده است که مصارف آن مربوط به همسان‌سازی حقوق بازنشستگان، یاداش پایان خدمت کارکنان دستگاه‌های اجرایی، رتبه‌بندی معلمان و موارد دیگر خواهد بود. در وهله اول باید توجه داشت که مصارف مورد اشاره پایدار بوده و در سال‌های آینده نیز هزینه قابل توجهی را به دولت‌های آینده تحمیل خواهند کرد، در حالی که منابع پیش‌بینی شده ناپایدار بوده و صرفاً یک بار در سال ۱۴۰۰ قابل استفاده‌اند. همچنین واگذاری این حجم از بنگاه‌ها و اموال دولتی در مهلت یک ساله مربوطه با رعایت سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی بسیار دور از دسترس بوده و به همین دلیل الزام رعایت سیاست‌های کلی اصل ۴۴ از متن این لایحه حذف شده است. حذف این الزام به معنی صدور مجوز برای واگذاری بنگاه‌های دولتی به شیوه رد دیون است که یکی از بدترین شیوه‌های واگذاری بنگاه‌های دولتی بوده و تبعات آن پیش از این در اقتصاد کشور مشاهده شده است. حتی در صورت تحقق کامل این منابع، بنگاه‌ها و اموال واگذار شده لزوماً نقدشونده نیستند، در حالی که مصارف نقدی در ازای آنها در نظر گرفته شده است. در سال ۱۳۹۹ نیز بر اساس بند و تبصره ۲ قانون بودجه این سال، ۳۲۰ هزار میلیارد ریال واگذاری به سازمان تأمین اجتماعی انجام شد و در مقابل هزینه‌های جاری این سازمان از متناسب‌سازی حقوق افزایش یافت که در نهایت به دلیل کسری نقدینگی این سازمان، به افزایش استقراض این سازمان از بانک تابعه منجر شد. بنابراین در چنین رویه‌ای با افزایش فشار بر منابع بانکها و با توجه به کسری ذخایر موجود، اضافه برداشت بانکها از بانک مرکزی منجر به

جدول ۱۳ - ترکیب منابع و مصارف عمومی دولت در لایحه بودجه ۱۴۰۰ (هزار میلیارد ریال - درصد)

مصارف عمومی			منابع عمومی		
رشد نسبت به قانون ۱۳۹۹	سهم از کل مصارف عمومی	لایحه ۱۴۰۰	رشد نسبت به قانون ۱۳۹۹	سهم از کل منابع عمومی	لایحه ۱۴۰۰
۴۶/۱	۷۵/۷	۶,۳۷۰/۱	۱۰/۰	۳۷/۷	۳,۱۷۶/۰
-	۲۴/۸	۲,۰۸۶/۳	۲۱/۳	۲۹/۵	۲,۴۷۹/۵
-	۵/۸	۴۸۵/۷	-۲۴/۵	۳/۷	۳۱۱/۱
-	۰/۰	۰/۱	۱۳/۳	۱/۷	۱۴۵/۶
-	۰/۶	۴۷/۳	-۶/۴	۱/۰	۸۳/۲
-	۱/۳	۱۰۷/۶	-۲۶/۷	۱/۹	۱۵۶/۶
-	۲۲/۵	۱,۸۹۱/۹			
-	۲۰/۸	۱,۷۵۱/۴			
۱۱۶/۹	-	-۳,۱۹۴/۲			
تراز عملیاتی			تراز عملیاتی		
۱۸/۲	۱۲/۴	۱,۰۴۰/۳	۱۰۹/۶	۲۶/۸	۲,۲۵۲/۷
-	۹/۵	۷۹۶/۷	۲۴۹/۹	۲۳/۷	۱,۹۹۲/۷
-	۱/۷	۱۴۶/۹	-۴۹/۵	۳/۰	۲۵۰/۰
-	۰/۰	۲/۷	۰/۰	۰/۱	۱۰/۰
-	۰/۰	۰/۰			
-	۰/۰	۰/۰			
-	۰/۱	۵/۴			
-	۱/۱	۸۸/۶			
۵۲۱/۵	-	۱,۲۱۲/۴			
تراز سرمایه‌ای			تراز سرمایه‌ای		
۱۱۳/۴	۱۱/۹	۱,۰۰۳/۰	۷۰/۸	۳۵/۵	۲,۹۸۴/۷
-	۰/۴	۳۶/۸	۴۲/۰	۱۴/۹	۱,۲۵۰/۰
-	۹/۶	۸۰۶/۱	۰/۰	۰/۰	۰/۵
-	۰/۰	۳/۵	-۶/۳	۰/۱	۱۲/۲
-	۰/۱	۵/۱	۷۱۹/۹	۱۱/۳	۹۵۰/۰
-	۱/۸	۱۵۱/۵	۲۸/۱	۰/۲	۱۶/۰
			۴/۷	۹/۰	۷۵۵/۰
			-۷۵/۰	۰/۰	۱/۰
۵۵/۲	-	۱,۹۸۱/۷			
تراز مالی			تراز مالی		

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ و قانون بودجه سال ۱۳۹۹

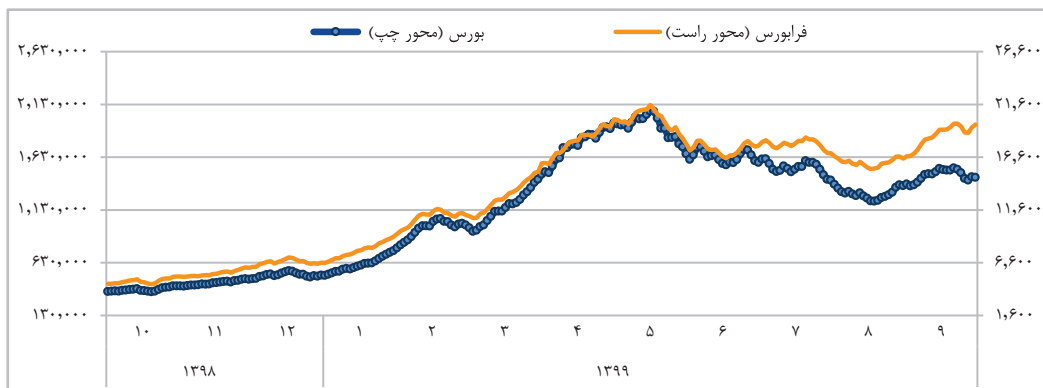
۷. بازار سرمایه

صندوق تبدیل شوند. همچنین نرخ سود تسهیلات پرداختی از این محل به صندوق تثبیت و توسعه بازار معادل ۱۲ درصد سالانه بوده که با توجه به تورم موجود به معنای کاهش منابع مؤثر صندوق توسعه ملی در آینده خواهد بود. علاوه بر این، نقد اصلی بر عملکرد این صندوق، رانتی است که می‌تواند به همراه داشته باشد. مقامات این صندوق ابراز کرده‌اند که از سهم‌هایی حمایت خواهند کرد که ناگهان با یک اتفاق ناگوار سهامشان آسیب می‌بیند و در این رابطه برای مثال به آتش‌سوزی یک شرکت پالایشی اشاره کرده‌اند. این در حالی است که مدیریت ریسک وظیفه شرکت‌های خصوصی است و طبیعی است که در صورت عدم مدیریت صحیح ریسک از سوی یک شرکت، سهام آن شرکت آسیب ببیند. رویکرد محافظت از سرمایه سهامداران عمده شرکت‌های با مدیریت ریسک ضعیف از جیب همه مردم ایران، مخاطرات اخلاقی جدی به همراه خواهد داشت.

فرا بورس ایران که معمولاً روند کاملاً مشابهی را در مقایسه با بورس اوراق بهادار تهران تجربه می‌کند، در پاییز سال جاری مسیر حرکت خود را تغییر داد و به طور قابل ملاحظه‌ای از بورس اوراق بهادار تهران پیشی گرفت. شاخص فرا بورس که در آخرین روز کاری سال ۱۳۹۸ کمتر از ۸ هزار و ۶۰۰ واحد بود، در نوزدهم مردادماه به ۲۱ هزار و ۵۳۶ واحد رسید و در نوزدهم آبان‌ماه به سطح ۱۵ هزار و ۴۸۴ واحد فروافتاد. این شاخص نیز در حدود ۵۰ روز ابتدایی تابستان بیش از ۵۰ درصد افزایش یافت و در ۶۰ روز بعدی حدود ۲۸ درصد افت پیدا کرد. به این ترتیب اگرچه رشد فرا بورس در ۵۰ روز ابتدایی تابستان اندکی کمتر از بورس بود، اما افت ۶۰ روزه بعدی آن به طور قابل ملاحظه‌ای کمتر از بورس رقم خورد تا شکافی بین مسیر حرکتی بورس و فرا بورس پدیدار شود. نمودار ۵ تحولات روزانه شاخص‌های کل بورس و فرا بورس را در سه ماهه انتهای سال ۱۳۹۸ و نه ماهه نخست سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد.

فصل ابتدایی امسال برای بازار سرمایه ایران به صورت بی‌سابقه و غیرقابل انتظاری شروع شد. شاخص کل بورس که امسال را با رقمی حدود ۵۱۰ هزار واحد شروع کرده بود، در هفته آخر اردیبهشت‌ماه به بیش از یک میلیون واحد رسید و در یک ماه و نیم ابتدایی فعالیت در این سال نرخ سود بیش از ۱۰۰ درصدی را به ثبت رساند. علیرغم یک افت مقطعی در اواخر این ماه، روند صعودی شاخص با سرعت بیشتری در خردادماه ادامه پیدا کرد و این روند تا اواخر تیرماه تقریباً بی‌وقفه ادامه‌دار بود. از اوایل مرداد نوساناتی در بازار رخ داد اما روند کلی باز هم صعودی بود تا این که در بیستم این ماه شاخص به قله ۲ میلیون و ۵۶ هزار واحد رسید. پس از آن افت شاخص کل بازار سرمایه آغاز شد، به نحوی که در بیستم آبان ماه سال جاری به سطح یک میلیون و ۲۱۲ هزار واحد فروافتاد. به عبارت دیگر در حالی که از ابتدای تابستان تا روز اوج بازار سرمایه، یعنی در طول حدود ۵۰ روز شاخص بورس ۶۳ درصد رشد کرده بود، در سه ماه بعد از آن و در طول حدود ۶۰ روز نزدیک به ۴۱ درصد از آن کاسته شد. پس از آن و به ویژه پس از اعلام خبر تخصیص یک درصد از منابع صندوق توسعه ملی به صندوق تثبیت و توسعه بازار سرمایه، بازار اندکی جان گرفت و شاخص کل بورس در آخرین روز پاییز با یک میلیون و ۴۳۹ هزار واحد به کار خود پایان داد. این در حالی است که انتقادات فراوانی نسبت به نحوه عملکرد این صندوق و استفاده از منابع صندوق توسعه ملی وجود دارد. یکی از این انتقادات اثر آن بر نقدینگی و نرخ تورم است که مقامات بازار سرمایه با ناچیز خواندن مقدار آن (حدود ۱۰ هزار میلیارد ریال) و همچنین استفاده از منابع بازپرداخت‌های تسهیلات ریالی پیشین صندوق توسعه ملی، اثر آن بر نرخ تورم را رد می‌کنند. با این حال باید توجه داشت که تسهیلات ریالی پیشین صندوق توسعه ملی نیز خلاف اساسنامه آن بوده و بهتر است بازپرداخت‌های مربوطه مجدداً به منابع ارزی این

نمودار ۵- شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران و فرا بورس ایران

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir> و فرا بورس ایران، قابل دسترسی در <http://ifb.ir>

معاملات سایر اجزای بازار سرمایه مثل صندوق‌های قابل معامله یا اوراق بدهی هم تقریباً به همین شدت رشد داشته‌اند و لذا نرخ رشد ارزش کل معاملات بازار در دوره مورد بررسی به ۶۹۲ درصد رسیده است. ارزش بازار بورس در آخرین روز کاری آذر امسال به نزدیک ۵۷,۰۵۹ هزار میلیارد ریال رسید که ۳۴۲ درصد بیشتر از انتهای آذر سال قبل است. این در حالی است که ارزش بازار در انتهای تیرماه تا ۷۱,۶۰۰ هزار میلیارد ریال پیشروی کرده بود و در اوایل مرداد از این رقم هم فراتر

بر اساس گزارش‌های ماهانه بورس تهران، در نه ماهه نخست سال جاری بیش از ۱/۷ هزار میلیارد سهم در بورس مورد معامله قرار گرفته که ۱۳۹ درصد بیشتر از حجم معاملات سهام در مدت مشابه سال قبل است. با توجه به جهش قیمت‌ها در بازار سهام، طبیعتاً ارزش معاملات طی این مدت نرخ رشد بسیار بیشتری را تجربه کرده و معامله ۱۹,۸۸۶ هزار میلیارد ریال سهم در این مدت نزدیک به ۷۱۲ درصد بیشتر از ارزش معاملات در نه ماهه ابتدایی ۱۳۹۸ بوده است. به غیر از سهام،

این یک سال به ترتیب ۳۶۰/۵ درصد و ۲۹۹/۴ درصد محاسبه شده که مطابق ماه‌های گذشته به طور متوسط از پربازده‌تر بودن سهام گروه مالی و بانکی به نسبت سهام شرکت‌ها و کارخانه‌های صنعتی حکایت دارد. جدول ۱۴ اهم این آمار و ارقام را نشان می‌دهد.

رفته بود. تغییرات شاخص هم‌وزن در طول یک سال منتهی به انتهای آذر امسال تفاوت چندانی با تغییرات شاخص کل نداشته و بنابراین تفاوت زیادی بین بازدهی شرکت‌های با مقیاس کوچکتر و شرکت‌های بزرگتر وجود نداشته است. رشد شاخص مالی و شاخص صنعت هم در طول

جدول ۱۲- برخی شاخص‌ها و آمار مهم بورس اوراق بهادار تهران

انتهای دوره					در طول دوره		
ارزش بازار	شاخص صنعت	شاخص مالی	شاخص کل هم‌وزن	شاخص کل	ارزش معاملات کل	ارزش معاملات سهام	حجم معاملات سهام
(هزار میلیارد ریال)	(هزار واحد)	(هزار واحد)	(هزار واحد)	(هزار واحد)	(هزار میلیارد ریال)	(هزار میلیارد ریال)	(میلیارد سهم)
۵۷,۰۵۹/۱	۱,۲۶۴/۵	۲,۰۰۱/۹	۴۴۷/۸	۱,۴۳۹/۱	۲۱,۳۴۴/۳	۱۹,۸۸۵/۹	۱,۷۰۴/۹
۱۲,۹۱۵/۶	۳۱۶/۶	۴۳۴/۸	۱۱۱/۹	۳۵۴/۰	۲,۶۹۴/۹	۲,۴۴۹/۶	۷۱۳/۳
۳۴۱/۸	۲۹۹/۴	۳۶۰/۵	۳۰۰/۲	۳۰۶/۵	۶۹۲/۰	۷۱۱/۸	۱۳۹/۰

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir>

۸. سایر تحولات

۱۰ هزار میلیارد ریال عنوان شده و در مجموع خسارت وارد شده ناشی از گسترش ویروس کرونا به حوزه سلامت در این گزارش حدود ۲۵۰ هزار میلیارد ریال تخمین خورده است. حمل و نقل یکی دیگر از بخش‌هایی است که به شدت تحت تأثیر شرایط جدید بوده است. بررسی آمار عملکردی وزارت راه و شهرسازی نشان می‌دهد که میزان کل خسارت وارد شده به حوزه‌های مختلف حمل‌ونقل کشور در فاصله اسفند ۱۳۹۸ تا مرداد ۱۳۹۹ حدود ۴۵ هزار میلیارد ریال بوده که بخش هوایی و ریلی سهم قابل توجهی از آن (۹۰ درصد) را متحمل شده‌اند. برآورد این خسارت تا پایان آذرماه حدود ۹۰ هزار میلیارد ریال است.

در مجموع جبران کامل خسارت‌های ناشی از شیوع ویروس کرونا در شرایط فعلی اقتصاد ایران و نحوه فعلی بودجه‌ریزی دولتی و ناترازی نظام بانکی، نه از عهده دولت و نه از عهده سیستم بانکی برنخواهد آمد. مجموع تسهیلات پرداختی ویژه مربوط به کرونا به شرکت‌های بزرگ حمل و نقل هوایی و ریلی از ابتدای شیوع ویروس کرونا تا پایان آبان ماه معادل ۱۷/۹ هزار میلیارد ریال بوده است. همچنین تسهیلات پرداختی به ۱۴ رسته اصلی کسب‌وکارهای آسیب‌دیده فراتر از ۵۵/۸ هزار میلیارد ریال نرفته است.

با گذشت حدود یک سال از شرایط خاص گسترش ویروس کرونا، هنوز برآورد رسمی از میزان خسارت ناشی از این اتفاق بر اقتصاد کشور منتشر نشده است. با این حال پایگاه اطلاع‌رسانی و پایش آثار اقتصادی کرونا داده‌هایی را به صورت پراکنده منتشر کرده که حایز اهمیت‌اند. بر این اساس ۱۴ رسته اصلی کسب‌وکارهای کشور که ۳۲/۲ درصد از کل اشتغال کشور را در بر می‌گیرند، از گسترش ویروس کرونا آسیب جدی دیده‌اند. با این حال و برخلاف این گزارش، نرخ بیکاری رسمی منتشر شده از سوی مرکز آمار کاهش چندانی را در تعداد افراد شاغل و نرخ اشتغال - حداقل تا تابستان سال جاری - بازتاب نمی‌دهد. جالب توجه است که بر اساس تعداد ترک کارهای اعلام شده از سوی کارفرمایان مشمول قانون تأمین اجتماعی، منابع حق بیمه دریافتی در اسفندماه ۱۳۹۸ و سه ماه نخست سال ۱۳۹۹ به ترتیب ۱۵ هزار میلیارد ریال، ۳۰ هزار میلیارد ریال، ۲۹ هزار میلیارد ریال و ۲۵ هزار میلیارد ریال کاهش یافته است. اتاق اصناف ایران خسارات وارده به اصناف را تا پایان سال جاری حدود ۲۰۲۵ هزار میلیارد ریال برآورد کرده است که حدود ۶ درصد از تولید ناخالص داخلی خواهد بود. همچنین در این گزارش خسارت وارد شده به حوزه تحقیقات و فناوری بخش بهداشت حدود

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران | شماره ۲۱ | دی ۱۳۹۹

تهیه شده در مدیریت تحقیقات اقتصادی بانک خاورمیانه
کارشناس: حسین سلطان آبادی

طراح ساختار بصری: حنا ننه نیازمند
گرافیکست و صفحه آرا: میترا دهقانی

ساختمان ادارات مرکزی بانک خاورمیانه

تهران، خیابان احمد قصیر (بخارست)، نبش خیابان پنجم، شماره ۲

تلفن ۴۲۱۷۸۰۰۰ (۰۲۱) فکس ۱۰۹۵ ۸۸۷۰ (۰۲۱)

کدپستی ۱۵۱۳۶۴۵۷۱۷ صندوق پستی ۴۴۴۵-۱۵۸۷۵

www.middleeastbank.ir

info@middleeastbank.ir